BIBLIOTECA MINERVEI

I. SLAVICI

Educațiunea Morală

No. 57
30 BANI

www.dacoromanica.ro

Numere apărute din Biblioteca Minervei

1 **M. Sadoveanu.** — Duduia Margareta.
2. **L. Andreiew.** — Guvernatorul.
3. Nuvele.
4. **Prosper Mérimée.** — Carmen.
5. **M. Eminescu.** — Proza literară.
6. **T. Robeanu.** — Poezii postume.
7. **Alphonse Daudet.** — Scrisori din moara mea
8. **Teodor Vârnav.** — Istoria vieţii mele.
9. **Ioan Slavici.** — Spiru Călin.
10. **I. Rossignon.** — In Livadă.
11-12. **I. N. Potapenko.** — In slujba adevărată.
13. **N. N. Beldiceanu.** — Cea dintaiu iubire.
14. **Karl Emil Franzos.** — Vrajitoarea.
15. **C. Negruzzi.** — Traduceri în proza.
16—17. **N. V. Gogol.** — Taras Bulba. Vol. I şi II.
18. **Al. G. Doinaru.** — Călugărul Gherasim.
19. **I. Slavici.** — Din valurile vieţiii.
20. **Camille Flammarion.** — Visuri înstelate.
21. **Ivan Turgheniev.** — Povestiri vânătoreşti.
22. **R. Festeticz.** — Ţărmuri bizare.
23. **Grazia Deledda.** — Valurile vieţii.
24. **Mumuleanu, Hrisoverghi, Cuciureanu.** — Scrieri alese.
25. **H. S. Olcott.** — Catechismul Bisericei Buddhiste de Miază-zi.
26. **Alphonse Daudet.** — Niverneza.
27. **Louis Jacolliot.** — In ţara fachirilor.
28—29. **Prosper Mérimé.** — Colomba Vol. I şi II.

www.dacoromanica.ro

EDUCAŢIUNEA MORALĂ

www.dacoromanica.ro

BIBLIOTECA „MINERVEI“

No. 57.

IOAN SLAVICI

Educaţiunea morală

BUCUREŞTI

Institutul de Arte Grafice şi Edi tura «MINERVA . B-dul Acade miei 3 Strada Edgar Quinet 1.

1909

www.dacoromanica.ro

«MINERVA», INSTITUT DE ARTE GRAFICE ȘI EDITURĂ
B-DUL ACADEMIEI 3. — STR. EDGAR QUINET 4.

Reproducerea oprită

www.dacoromanica.ro

ROSTUL VIEȚII MORALE

De când ne știm pe pământ, noi oamenii ne întrebăm mereu, care e rostul vieţuirii noastre, şi, oricât de mult am ţine să trăim, suntem adese-ori ispitiţi a lua viaţa drept un fel de canon de spăşire, de care nu putem să scăpăm.

Admiţând, că în adevăr aşa este şi că toată viaţa individuală e un şir de suferinţe mai mult ori mai puţin grele, nu încape nici o îndoială, că dureroase sunt numai suferinţele, despre care ne dăm seamă. S'a dovedit prin experimente neîndoioase, că oamenii bolnavi de cancer, fiind hipnotizaţi, nu se pot vindeca, dar nu-şi mai simt în aievea durerile. Tot astfel îşi poartă fără de durere suferinţele vieţii omul, care e dus cu gândul, perdut în privirea lumii ori împăcat cu soarta sa. E deci cestiune de înţelepciune practică să ne deprindem fiecare a trece cu vederea suferinţele propriei sale vieţi şi a scădea la minimul posibil durerea de a fi.

In timpul copilăriei însă, de cele mai multe ori în anii tinereţelor, la zile de bătrâneţe, ba cei sănătoşi dintre noi chiar şi'n cele mai

www.dacoromanica.ro

multe clipe ale vieții suntem cuprinși de simțământul, că fiecare trăiește pentru propria sa mulțumire și că viața este un șir de plăceri de tot felul, deci un dar neprețuit.

Așa ori așa, e tot cestiune de înțelepciune practică să ne chivernisim viața astfel, ca să simțim cât se poate de puține dureri și cât se poate de multe plăceri în trecerea noastră prin ea.

Înțelepciunea aceasta n'avem s'o 'nțelegem nici ca fiind din altă lume, nici ca sistem de teorii alcătuit în adins, ci ca regule de viețuire stabilite potrivit cu împrejurările și cu nevoile vieții petrecute în aievea: sunt deprinderile luate mai mult ori mai puțin inconștient, obiceiurile, cu care ne pomenim în lume, convențiunile sociale impuse de greul vieții, moravurile în înțelesul comun al cuvântului.

Dumiriți asupra moravurilor, nu mai avem nevoia de a ne sbuciuma în fiecare clipă pentru-ca să ne dăm seamă, dacă e bine ori nu ceea ce ne simțim porniți a face. Gândesc toți pentru fiecare, și cel ce năstrează regulele de viețuire ale societății, din care face parte, se supune poruncilor obștești, și-și ușurează traiul scăpând de răspunderea individuală. Ori-și-cum ar fi fapta săvârșită, nu numai nu-și face mustrare pentru ea, ci se mai și bucură de stima și de iubirea tuturora.

In mijlocul unei societăți lipsite de rânduială morală statornică și hotărâtă în toate amănuntele viața e grea și nesuferită nu numai pentru-că fiecare e lăsat de capul lui și nevoit a-și săvârși faptele pe propria sa

www.dacoromanica.ro

răsundere, ci și pentru-că oamenii, neavând acea-și măsură pentru judecarea faptelor, intră mereu în conflict unii cu alții, și adeseori tocmai cei bine porniți le sunt celor mai mulți urgisiți — ca Socrat contimporanilor săi.

Obiceiurile dar, convențiunile, regulele de viețuire, legile, rânduiala morală în înțelesul larg al cuvântului, s'au stabilit pentru-ca să i se ușureze fiecăruia traiul și să se asigure pacinica viețuire împreună a tuturora. Prin viețuirea morală omul scapă de neajunsurile individualității sale, se potrivește cu semenii săi și-și face rost ca parte organică împreunată cu societatea, din care face parte.

Cel mai mare dușman al societății e deci omul ce calcă ori nesocotește legi, se leapădă de obiceiuri ori trece cu vederea călcarea de legi și lăpădarea de obiceiuri, căci el iese din organismul viiu al societății și împinge societatea spre descompunerea în indivizi. Buna viețuire a tuturora și a fiecăruia îndeosebi atârnă de la necondiționata supunere către legi și către obiceiuri, și de aceea nu e destul, ca tu însu-ți să te supui, ci ai să fii totodată neadormit privighetor, ca și alții să se supună: măsura adevărată a iubirii către semenii tăi e repulsiunea față cu cei ce nesocotesc legi ori obiceiuri.

In această neîndouplecată stăruință asupra rânduelii morale consistă superioritatea omului față cu toate celelalte ființe vietuitoare, care au numai viață individuală stăpânite de legi firești neștiute de ele.

Dacă animalul e un fel de plantă, care pe

www.dacoromanica.ro

lângă organele de nutriţiune şi pe lângă cele de reproducţiune mai are şi organe de mişcare şi de simţire, omul e un animal, care mai are şi viaţă morală, despre care-şi dă seamă, şi lipsit de judecată e cel ce nu înţelege, că e mai mare deosebirea dintre om şi animal decât cea dintre animal şi plantă.

Trebuinţa vieţuirii morale şi destoinicia de a satisface trebuinţa aceasta prin păstrarea legăturilor sociale sunt în firea omului şi se desvoltă, precum am văzut, prin o rațională educaţiune fizică ce nu numai fortifică organizmul ,ci-l îndrumează totodată pe individ a face în anumite împrejurări ori la anumite timpuri anumite lucruri şi a-şi păstra libertatea stăpânindu-se pe sine.

Lipsit de îndrumarea aceasta, omul, deşi e în stare să-şi dee seamă despre viaţa sa sufletească şi despre faptele sale, înceteaza a fi om în înţelesul moral al cuvântului şi se pune şi el însu-şi pe sine în rând cu animalele.

Acesta e gândul luminos, pe care-l dă pe faţă Românul prin vorba **„omenie“**, ceea ce va să zică vieţuire potrivită în toate amănuntele ei cu firea cea omenească. *„A omeni“* pe cine-va va să zică a-l trata ca pe un semen socotit de o potrivă cu ori-şi-cine membru al societăţii, şi *„om de omenie“* e cel ce nici nu se abate, nici nu sufere ca alţii să se abată de la rânduiala morală a societăţii, din care face parte.

Viaţă tignită, ferită de suferinţe şi mai mult ori mai puţin plină de mulţumiri firesti numai oameni de omenie între oameni de omenie pot să aibă. Aşa avem să-l înţele-

www.dacoromanica.ro

gem pe Socrat când ne spune, că fericire individuală fără de fericire obștească nu e cu putință și că rațională și bună e numai fapta potrivită cu binele obștesc. In mijlocul unei societăți lipsite de rânduială morală cel mai de omenie dintre oameni e cel mai sbuciumat, fiind-că el simte durerile tuturora, e chinuit mereu de repulsiuni, jignește pe toți prin felul său de a fi și se face urgisit chiar prin stăruința lui asupra binelui obștesc.

Iviți dar în mijlocul unei societăți lipsite de rânduială morală, oamenii preocupați de binele obștesc ușor ajung să fie stăpâniți de gândul, că răutatea e chiar în firea omenească, să-i socotească pe semenii lor încorigibili și să-și petreacă viața în isolare.

E învederat, că viețuirea petrecută în asemena isolare nu e morală, căci „moral" va să zică în strânsă legătură cu semenii tăi și potrivit cu deprinderile comune. Poate să fie foarte bun omul, care zice „Eu am vederile mele și-mi petrec viața potrivit cu ele", dar viețuirea lui e tot atât de puțin morală ca a desfrânatului căzut rob al patimilor sale ori a făcătorului de rele, care nu ține seamă nici de legi, nici de obiceiuri.

De și are dar în vedere fericirea individuală, *educațiunea morală, pornind din gândul*, că oameni de omenie numai între oameni de omenie se pot ferici, realisează fericirea obștească în limitele putinței firești.

www.dacoromanica.ro

TREPTELE-EDUCAŢIUNII MORALE

Atât suferinţele, cât şi mulţumirile vieţii rezultă din trebuinţele, despre care omul îşi dă seamă.

Trebuinţa întetitoare fiind o suferinţă mai mult ori mai puţin dureroasă, satisfacerea ei este o mulţumire mai mult ori mai puţin plăcută; omul e deci firesce pornit a căuta mijloace pentru satisfacerea trebuinţelor sale spre a scăpa de dureri şi a-şi procura plăceri.

Această pornire firească e ceea ce ca simţimânt numim egoism sau iubire de sine, iar în gând mi se prezentă ca purtare de grijă pentru buna stare a propriei fiinţe.

Privind lucrurile din punctul de vedere al egoismului astfel înţeles, ajungem uşor la gândul, că cu cât mai multe şi mai întetitoare ne sunt trebuinţele, cu atât mai multe şi mai vii plăceri, dar şi cu atât mai multe şi mai grele dureri putem să avem şi că fericirea vieţii atârnă de la multimea mijloacelor de satisfacere ce ne stau la îndemână.

Deşi împărtăşit de foarte mulţi, gândul acesta e greşit.

E învederat, că trebuinţe, pe care nu le simţim, despre care nu ne dăm seamă şi care nu ne întetescc, nu contribue nici la fericirea, nici la nefericirea noastră.

Foamea e, de exemplu, simţământul, de care suntem cuprinşi când ii lipseste trupului hrana, una din cele mai întetitoare trebuinţe. Se poate însă şi se şi întâmplă ade-

www.dacoromanica.ro

se-ori, ca trupului să-i lipsească hrana fără ca să fim flămânzi, fără ca să ne dăm seamă despre foamea ce ne-a cuprins ori fără-ca să ținem seamă, că trebue să mâncâm. Sunt altele trebuințele, care ne îuțetesc. și spre satisfacerea acestora e îndreptată purtarea noastră de grijă.

Trebuințele omenești suut multe și felurite, se cumpenesc în fiecare clipă între ele și totdeauna numai cele mai întetitoare hotăresc atât starea noastră sufletească, cât si direcțiunea lucrării noastre.

Deși se iubește mai presus de toate pe sine, omul se deosebește de toate celelalte ființe vieţuitoare prin aceea, că nu poate să vadă nici bucurie, nici durere fără-ca să iee parte le ea. El simte deci nu numai trebuințele sale, ci și pe ale altora adese-ori chiar și dacă acestia nu-și dau și ei însi-și seamă despre ele și are purtare de grijă nu numai pentru a sa, ci și pentru a altora bună stare. Compătimirea aceasta poate să covârșească iubirea de sine, și tocmai oamenii, în care firea omenească iese mai mult la iveală, sufăr ori se bucură mai mult prin alții decât prin sine însi-și.

Știe fiecare din experiențele propriei sale vieți, că sunt mai curate bucuriile și mai senine durerile avute pe urma altora decât cele rezultate din trebuințele proprii. Prin lăpădarea de sine se înalță fiecare în gândul său, și cu cât mai covârșitoare sunt în noi terbuințele pornite din compătimire, cu atât mai vârtos trecem cu vederea nevoile propriei noastre ființe și ne curățim si înseninăm sufletul purtând grijă și de alții. E învederat

www.dacoromanica.ro

dar, că fericirea vieții nu atârnă nici de la mulțimea trebuințelor, nici de la mijloacele de satisfacere, ci de la măsura, în care suntem în stare a ne lăpăda de noi înși-ne pentru-ca, trecând cu vederea nevoile propriei noastre ființe, să luăm parte la bucuriile ori la durerile altora.

Privit din punct de vedere al egoismului, omul e individ ca ori-și-care animal, o ființă isolată și lipsită de ori-și-ce legătura cu altele, și își petrece viața în suferințe resultate din neajunsurile firii sale individuale. Numai ca individ astfel înțeles poate omul să fie cuprins de sințământul, că buna lui stare atârnă de la mulțimea mijloacelor ce-i stau la îndemână pentru satisfacerea trebuințelor sale. Ele se amăgește însu-și pe sine, căci mijloacele sunt totdeauna mărginite, iara trebuințele sunt deapururea nesecate.

Privit din punctul de vedere al compătimirii omul e persoană, ființă morală, cum numai el singur poate să fie, și își petrece viața în strânsă legătură cu alții, în cele mai multe clipe ale existenței lui numai ca parte din întregul social. Cu cât mai multe și mai strânse îi sunt legăturile cu alții, cu atât mai desvoltată îi este personalitatea și cu atât mai vârtos hotărește întregul rost al vieții lui.

Întocmai precum în organismul trupesc al ori carei ființe vieţuitoare fiecare organ, ba chiar și fiecare celulă are viața sa individuală și nu numai se hrănește pe sine din lucrarea întregului, ci ia totodată parte la stabilirea bunei stări generale, în societatea omenească ori-și-care om trăiește nu numai

www.dacoromanica.ro

prin sine și pentru sine, ci totodată și prin societate și pentru ea.

Alăturea cu trebuințele individuale ce ni se prezentă ca simțeminte inferioare pe care le au și animalele, avem dar și trebuințe personale, simțeminte mai superioare, pe care omul el singur poate să le aibă. Aceste sunt cele morale, omenești în înțelesul cel bun al cuvântului, și mai ales prin satisfacerea lor ni se umple viața de mulțumire. Pentru-ca să putem însă avea mulțumirile rezultate din satisfacerea lor, trebuie să ne păstrăm buna stare trupească prin satisfacerea trebuințelor individuale în măsura cuvenită.

Nu se mărginește însă viața omenească la atât numai.

E pentru ori-și-care om o mulțumire curată și senină să vadă lumina zilei, cerul înstelat, apa limpede ori câmpia verde, s'audă cântecul păserilor, să simtă mirosul florilor ori să-și dee seamă despre vre-un adevăr. Ori-și-cât de viuă ar fi și ori-și-cât de mult farmec ar da vieții, mulțumirea aceasta nu e nici individuală, nici personală. Ea trebue cu toate aceste să răspundă la o trebuință firească, despre care numai în rare clipe ale vieții noastre ne dăm seamă.

Dacă ni se opresc ochii asupra unei stele cu șapte colți, dintre care unul e prea mic în asemănare cu celelalte, steaua ni se pare știrbită și micul neajuns dintr'însa ne pune în nedumirire și ne supără. De aceași supărare suntem surprinși, dacă unul dintre colți e prea mare. In toate lucrurile ceea ce e fie prea mult, fie prea puțin, ceea ce nu se potrivește, ceea ce nu ni se pare cum trebue să

www.dacoromanica.ro

fie ne pune în nedumirire și ne jignește. Aceasta trebue neapărat să producă în noi convingerea, că avem chiar prin firea noastră o nesecată trebuință spre desăvârșire și că trebuința aceasta e satisfăcută numai perzându-ne în privirea lucrurilor desevârșite în toate amenuntele lor, care ne încântă pentru-că sunt mai mult ori mai puțin cum trebue să fie.

Mulțumirea, pe care o simțim în urma satisfacerii acestei trebuințe impersonale, nu e atât de viuă ca cele individuale ori cele personale, dar e mai stăruitoare și tocmai de aceea mai hotărâtoare pentru viață.

Suntem porniți cu toții a lua copilăria drept cea mai fericită parte a vieții fiindcă o dulceață nespusă ni se revarsă'n suflet reamitindu-ne mulțumirile din timpul copilăriei, când toate ne erau nouă și pline de farmec, toate ne încântau. Ceeace însă ne rămâne în suflet din timpul copilăriei sunt mulțuririle impersonale, care se reînoesc în sufletul nostru de câte-ori ne reamintim întâmplări din copilărie. Cel ce-a avut copilărie luminoasă și fericită și-a adunat comoară nesecată, în care-și găsește mângăiere și în cele mai dureroase clipe ale vieții.

Acest caracter stăruitor îl au mulțumirile impersonale toată viața, și senine afară din cale sunt bătrânetele omului, care a știut să-și chiverniseasc viața astfel ca, lipsindu-se de mulțumiri individuale ori personale, să aibă multe mulțumiri impersonale.

Ies la plimbare, ca să respir aier curat și să mă bucur de lumina plină a zilei. La dreapta se întinde o pădure deasă, cu frunza

www.dacoromanica.ro

mare și lipsită de uscături. La marginea ei sunt livezi curate, pomi încărcați de rod, iar printre ei iarbă mare, deasă și plină de flori. La stânga se întind lanuri dese și pline de vigoare. Mai departe pasc iepe cu mânjii lor sburdalnici, boi cu corbicea puternică și turme de oi cu lână creață și curată. In porumbiște prășesc flăcăi voioși și cu brațe vânjoase alăturea cu fete harnice și sglobii. Fiecare clipă e pentru mine o mulțumire curată și senină, care mă face să uit nevoile vieții mele individuale.

E fără îndoială mai viuă mulțumirea mea, dacă pot să zic: Toate aceste și prin amea purtare de grijă au ajuns la buna stare și la desăvârșirea, în care se află, toate sunt și amea faptă.

Incă mai mare și mai viuă mi-e mulțumirea, dacă pot să zic: Ale mele sunt și pentru satisfacerea trebuințelor mele sunt rânduite toate. Și din această mare și mai viă mulțumire însă numai partea impersonală rămâne în suflet.

Dacă așa este, cea mai mare, mai viuă și mai stăruitoare mulțumire a vieții e să te știi pe tine însu-ți ajuns la desăvârșire în urma propriei tale purtări de grijă pentru propria ta bună stare.

La mulțumirea aceasta omul ajunge numai cumpenindu-și trebuințele și stăpânindu-se pe sine potrivit cu împrejurările.

Această stăpânire de sine intemeiată pe cumpenirea trebuințelor e ceea ce numim vîrtute în înțelesul poporal al cuvântului.

Pentru Român *„om cu vîrtute“* e cel ce are brațe vânjoase și inimă tare, încât e gata

www.dacoromanica.ro

să apuce la nevoie taurul de coarne, să sară în foc, să se arunce în vultoare, să înfrunte ori și ce primejdie, cel ce știe și să rabde, și să se avânte, dar nu-și perde nici odată bunul cumpăt, ci face totdeauna numai ceea ce el însu-și voiește cu tot din adinsul.

Virtutea în acest înțeles nu e un sîmțământ, ci cumpenirea în ceea ce privește sîmțămintele ca îndemnuri spre fapte, și e acela-și gândul, pe care-l reproducem, dacă zicem că educațiunea e îndrumare spre stăpânirea de sine, îndrumare spre supunerea către rânduiala morală ori îndrumare spre vîrtute. Acela-și lucru ni se spune când se vorbește despre „formarea caracterelor", deși în adevăr caracterele nu se formează", ci se scot la iveală prin educațiunea rațională.

De oarece pornirile, care-l împing pe om spre fapte, sunt multe și felurile ca trebuințele, din care purced, vîrtutea se dă pe față în fel de fel de chipuri și se vorbește și despre mai multe vîrtuți.

Cea mai grea e cumpenirea trebuințelor individuale, deci stăpânirea de sine în ceea ce privește egoismul. Prima treaptă a educațiunii morale e deci îndrumarea spre această stăpânire de sine, deprinderea de a ne înfrâna știind măsură cuvenită în ceea ce privește satisfacerea poftelor și a râvnirilor, îndrumare și deprinderee, care poate să fie socotită drept *educațiune individuală* și stă în strânsă legătură cu ceea fizică.

Prin educațiunea individuală astfel înțeleasă ne eliberăm lipsindu-ne de mulțumiri individuale pentru-ca să putem avea mulțumiri personale.

www.dacoromanica.ro

Despre o educațiune în ceea ce privește personalitatea nu poate să fie în mod rațional vorba decât după-ce s'a desevârșit educațiunea individuală. Mai întâiu avem să purtăm grijă de noi înși-ne și numai apoi ne putem permite mulțumirea de a purta grijă și de alții.

A treia treaptă a educațiunii morale e educațiunea impersonală, prin care se desăvârșește ființa morală.

Omul stăpânit de trebuințe impersonale e fără îndoială ferit de griji și are multe mulțumiri curate și senine. Viața lui întreagă e de o potrivă cu copilăria. El însă nu are purtare de grijă nici pentru sine, nici pentru alții, trăiește, fiind lăsat de capul lui, în mizerie și în isolare și foarte ușor se perde. Astfel sunt oamenii de știință și artiștii de tot felul, stăpânii gândirii luminoase și ai formelor frumoase, care sunt vrednici de milă, dacă n'au avut parte de educațiune individuală și personală. De oare-ce ridică nivelul moral și intelectual al societății, în care trăiesc, și îndulcesc prin operele lor viața tuturora, în societățile cu rânduială morală bine stabilită ei sunt iubiți, li se trec cu vederea neajunsurile și e obștească purtarea de grijă pentru dânșii. Ei și sunt în adevăr de o potrivă cu copiii neajunțorați, care numai sub purtarea de grijă a altora pot să trăiască.

Tocmai de aceea ori-și-care om și mai ales cel pornit spre vietuire impersonală are să-și desăvârșească educațiunea individuală și cea personală mai nainte de a se avânta spre mulțumirea trebuințelor sale impersonale.

www.dacoromanica.ro

Nu e vorba aici de știință înaltă ori adâncă, ci de câte-va îndrumări practice și de grupare la un loc a experiențelor făcute în materie de educațiune individuală, căreia îi zicem individuală nu numai pentru-că e privitoare la trebuințele individuale, ci și pentru-că nu se poate face decât pentru fie-care individ îndeosebi, potrivit cu firea individuală a lui.

A. Educațiunea individuală.

Prin o rațională educațiune fizică copilul se deprinde încă de mic a se stăpâni în ceea ce privește satisfacerea trebuințelor sale trupești, căci numai așa își poate păstra buna stare trupească. S'ar putea dar zice, că educațiunea fizică e o parte din educațiunea individuală, ba chiar temelia ei.

Adevărul e, că cel ce nu e deprins a purta grijă nici de păstrarea bunei sale stări trupești cu anevoia mai ajunge să se facă stăpân pe trebuințele sale individuale, care în lipsă de purtare de grijă foarte ușor devin patimi covârșitoare. Educațiunea fizică e dar numai o condițiune neapărată pentru educabilitatea morală, în genere.

Egoism în înțelesul, în care cei mai mulți întrebuințăm vorba, nu sunt trebuințele, nici pornirile purcese din ele, nici actele sevârșite pentru satisfacerea lor, ci manifestările purtării de grijă, ca să le putem satisface totdeauna. și egoist nu e cel flămând, nici cel ce caută mâncare, nici cel ce se satură, ci cel mereu preocupat să aibă ce mânca.

www.dacoromanica.ro

Spre egoism în înțelesul acesta nu ne îndrumează educațiunea fizică, și omul cu bună educațiune fizică nu poate să fie, ce-i drept, desfrânat în ceea ce privește trebuințele sale trupești, dar poate să fie rău chivernisitor al vieții sale individuale, lipsit de măsură, fie sgârcit ori risipitor, fie îngâmfat ori târâtor, fie plin de deșertăciune ori bădăran, fie însetat de mărire ori trândav.

Egoismul are dar să fie cultivat cu toată stăruința, căci, deși pornire firească, în deosebi la om el poate, potrivit cu împrejurările. fie să slăbească, fie să se întărească, și tot ceeace în materie de egoism e prea puțin ori prea mult e slăbiciune morală, care ușor poate să devie patimă covârșitoare.

Ca iubire de sine pornită din simțământul de conservare individuală egoismul se manifestă în patru forme deosebite: ca egoism material, ca amor propriu, ca vanitate și ca ambițiune.

In toate aceste patru forme ceeace e prea puțin e mai rău decât ceeace e prea mult și bine e numai păstrarea măsurii drepte.

I. Egoismul material.

Egoismul material e purtarea de grijă a individului, ca să aibă totdeauna la îndemână mijloacele pentru satisfacerea propriilor sale trebuințe.

Scopul acesta îl ajunge, dacă își reduce prin stăpânire de sine trebuințele la limita extremă a necesității firești și dacă chiver-

www.dacoromanica.ro

nisește așa, ca să satisfacă puține trebuințe cu mijloace puține.

Prin educațiunea rațională omul are deci să fie îndrumat, înainte de toate, spre cumpătare și spre siritul de economie.

Cumpătarea și spiritul de economie sunt cele două vîrtuți în materie de egoism, iar lăcomia, firea râvnitoare, nesațiul și sgârcenia sunt, întocmai ca ușurătatea, pornirea spre risipă ori desfrâul, slăbiciuni, care împing spre fapte rele.

E învederat, că spre cumpătare numai omul sănătos poate să fie îndrumat.

Mâncăm, de exemplu, nu numai pentru-ca să ne hrănim, ci și pentru-ca să ținem organele de nutriținne în continuă activitate, precum și pentru ca să avem plăcerea de a mânca.

Numai omul pe deplin sănătos, care digeră, absoarbe, asimilează și resoarbe bine, poate să mănânce ori-și-ce, să se mulțumească cu puțin și să simtă, având totdeauna poftă, plăcerea mâncării. — Aceasta ni-o spune și zicătoarea, că cel mai bun bucătar e foamea, și trebuințele trupești toate sunt deopotrivă cu foamea.

Nu e deci destul să ne reducem trebuințele la cele mai neapărate pentru susținerea bunei stări trupești, ci avem să le și economisim nesatisfăcându-le nici odată în deplin.

Omul în adevărat înțelept se ridică de la masă mai nainte de a se fi săturat, ca să-i rămână și pentru mai târziu o rezervă de poftă, nu-și astâmpără îndeplin setea, se scoală somnoros, nu satisface în deplin pe nici una

www.dacoromanica.ro

din poftele sale trupești, ca să aibă și în viitor mulțumiri cât se poate de vii.

Numai alăturea cu acest spirit de economie în ceea ce rivește trebuințele poate să se desvolte spiritul de economie în ceea ce privește cruțarea mijloacelor de satisfacere.

Indrumarea spre această viețuire bine chibzuită viețuire i se dă copilului încă de mic prin conducerea rațională a creșterii fizice.

Epicureii din timpul Romanilor, deprinși cu îmbuibarea, mâncau spre a gusta plăcerile mâncării și, ca să poată mânca mult, își aveau la îndemână vomatoriile. Aveau deci multe plăceri, dar toate mai mult ori mai puțin siluite și sarbede. Acela-și lucru putem să-l zicem și despre gastromanii din zilele noastre, care, oameni mai decenți, iau din când în când în timpul mesei câte o înghețată și beau peste ea un pahar de rachiu mai tare pentru-ca mâncările să treacă nemistuite prin tubul de digestiune. Lasă că-și istovesc aparatul nutritiv și fac risipă, dar nici nu pot să aibă plăcerile firești, intensive și stăruitoare ale omului, care mănâncă numai fiind flămând și numai cât poate să mistuie în deplin.

Măsura e acea-și pentru întreaga viață individuală: ori-și-ce trebuință nesatisfăcută îndeplin e o rezervă de mulțumiri pentru viitor.

In practica educațiunii felul îndrumării spre cumpătare și spre spiritul de economie atârnă de împregiurări și de firea individuală. Sunt cu toate aceste câte-va norme generale pentru toate împrejurările și pentru toate felurile de a fi. Sunt nevoit a mă măr

www.dacoromanica.ro

gini aici numai la puține din ele, care privesc mâncarea, băutura, somnul, îmbrăcămintea, tigna vieții și viața sexuală.

1. Mâncarea.

Copilul foarte încurând ajunge să nu mai voiască a fi hrănit: el ia însu-și mâncarea fie cu amândouă mânile, fie cu câte o linguriță în fiecare mână. Ori-și-cât de mult ne-ar supăra prin această stăruință de a face ceea ce nu e în stare, nu ne rămâne decât să-l lăsăm în voile lui și să-l hrănim cu a treia linguriță.

Se'ncepe o foarte importantă fasă în viața lui când a ajuns să se poată hrăni el însu-și. De obicei tăndălește, mai mânâncă, mai se lasă și perde o mulțime de timp: să fim răbdători și să nu-i dăm zor, iar aceasta nu numai pentru-că așa e mai priincioasă mâncarea ci și pentru-că în viața lui a mânca este cel mai important lucru și el trebue să se deștepte'n lume cu gândul, că mâncarea e, potrivit cu obieciurile părinților nostri, un act sărbătoresc, care trebue să fie sevârșit în liniște și cu un fel de cuviință ceremonioasă, iară nu în pripă și pe apucate.

După-ce copilul a ajuns să-și dee seamă despre cele ce se petrec și despre ceea ce face el însu-și, el are după obiceiurile noastre să mânânce la masa familiei, numai după-ce s'a spălat și îmbrăcat și numai la timpuri hotărâte. Își strică copilul cel ce-i dă să mânânce mai nainte de a se fi spălat ori poate chiar în culcuș. Numai fiind rațional și hotă-

www.dacoromanica.ro

rător pentru întregul fel de a vieţui e frumos gândul rămas din bătrâni, că masa e un fel de altar al casei, împrejurul căruia au să se adune cel puţin odată pe zi toţi membrii familiei şi numai stăpânit de gândul acesta ajunge copilul să păstreze în timpul mâncării cuviinţa, curăţenia şi bunul cumpăt.

Din gândul acesta porneşte şi obiectul de a lăsa farfuria curată după-ce ai mâncat din ea. N'ai să fii lacom şi să iei mai mult decât ceea ce poţi să mănânci când poţi să iei în mai multe rânduri câte puţin. Ceea ce laşi în blid e hrană pentru alţi oameni, iar ceea ce rămâne în farfurie sunt lepădături pentru animale, o îndrumare spre a face risipă de hrană omenească în vreme-ce alţii rabdă de foame.

Câtă vreme deci copilul e hrănit, ori păstrăm pentru mai târziu, ori dăm alt cui-va, ori mâncăm noi înşi-ne ceea ce rămâne în farfuria lui, iar după-ce a ajuns să se poată hrăni el însu-şi, îl lăsăm să-şi scoată din blid, dar băgăm de seamă să iee totdeauna mai puţin decât ceea ce poate mânca.

Păstrând rânduiala aceasta, copilul ia mâncarea drept un lucru foarte serios şi se deprinde pe nesimţite a-şi potoli foamea fără-ca să se satur e, a preţui tot ceea ce e hrană omenească şi a păstra fie pentru sine fie pentru alţii ceea ce nu-i este de neapărată trebuinţă.

Copii, care nu ştiu să-şi stăpânească foamea, pişcă de ici, de colo câte ceva, se deprind a mânca pe apucate, nu pot să mănânce la masă şi-şi pierd rostul în toate.

Pentru întreaga viaţă e lucru hotărâtor, ca să fim în stare de a răbda la foame, căci

www.dacoromanica.ro

cel ce poate să-şi stăpânească foamea se face mai uşor stăpân asupra celor-lalte trebuinţe mai puţin înteţitoare ale sale. Deşi dar din punctul de vedere al educaţiunii fizice trebue să stăruim, ca copilul să mănânce la timpuri hotărâte, cât îi trebue şi numai ceea ce îi prieşte, din punctul de vedere al educaţiunii morale ori-şi-ce neregularitate impusă de împrejurări poate să aibă efect binefăcător câtă vreme copilul e sănătos.

In luptă cu nevoile vieţii nu totdeauna putem să facem ceea ce trebue ori ceea ce voim, şi nevoile ne par mai puţin grele, dacă ştim să ne potrivim cu ele. Crescut în belşug, copilul nu ştie să preţuiască în deajuns mijloacele pentru satisfacerea trebuinţelor sale, nu-şi dă seamă despre binele ce i se face, e pornit spre îmbuibare şi spre risipă şi uşor ajunge om, care se simte strivit de cel mai mic neajuns, mereu strâmtorat şi nemulţumit ori-şi-cât de bogat ar fi. Crescut însă în sărăcie, el ştie să preţuiască tot ceea ce îi este de trebuinţă, e recunoscător şi pornit spre cumpătare şi ajunge mai uşor om, care şi în cele mai grele împrejurări îşi păstrază voia bună şi setea de viaţă. Sărac e însă în adevăr ori-şi-care copil, căci el nici n'a agonisit, nici nu poate să agonisească nimic, nu are nici un drept şi atârnă de bunăvoinţa altora. E cestiune de bun simţ să facem, ca el s'o şi simtă mereu aceasta spre a se deprinde cu răbdarea.

Pentru dezvoltarea spiritului de economie în deosebi unii părinţi le dau copiilor fie provisiuni, fie mici sume de bani, ca să şi le chiverniséască ei înşi-şi. In Helvetia şi mai ales

www.dacoromanica.ro

în America mulți oameni cu stare-și lasă copiii să sufere și-i îndrumează să-și agonisească bani de cheltuială servind cu plata pe alții ori făcând comerciu potrivit cu vârsta lor.

Asemenea experiențe sunt totdeauna riscate, căci ele ușor pot să desvolte nu numai sîmțământul de neatârnare, ci și spiritul de specula și să ducă la exagerarea egoismului.

Inrâurire mai bună are în educațiunea morală deprinderea cu nevoi întâmplătoare, cum e o masă fie mai frugală, fie servită mai curând ori ai târziu decât de obiceiu, și unul din marile foloase ale călătoriilor, ale plimbărilor și ale escursiunilor este, că copilul se deprinde cu răbdarea.

Incă mai binefăcătoare e înrîurirea postirii de bună voie, anume ca dovadă despre destoinicia de a se stăpâni pe sine. Copii, care postesc din proriul lor îndemn, se laudă cu aceasta fiindcă sunt mulțumiți ei înși-și de proria lor faptă. Dorind să aibă mulțumirea aceasta, ei se înfrânează și în ceea ce privește alte pofte.

Mirosim noi oamenii și gustăm pentru-ca să controlăm alimentele mai nainte de a le fi mâncat. Mirosul și gustul ne sunt dar în mai mare dezvoltare când suntem flămânzi, și știe fiecare din experiența propriei sale vieți, că pofta bună cere și mâncare bună, căci e păcat s'o strici cu ori-și-ce. Așa e ori-și-care trebuință: cu cât e mai viuă, cu atât ne face mai exigenți și mai chibzuiți în satisfacerea ei. Chiar și în interesul păstrării bunei stări trupești avem deci să ne dăm silința de a ne păstra pofta de mâncare.

www.dacoromanica.ro

Privind lucrurile din punctul de vedere al educaţiunii morale, o bună poftă de mâncare e cea mai fireasca îndrumare spre a ne mul ţumi cu ceea ce putem sa gasim, caci multe-ar voi cel flămând, dară ia cu plăcere ori-şi-ce.

2. *Bautura.*

Mâncările fiind toate mai mult ori mai puţin apatoase, cel ce se hraneşte în mod raţional are trebuinţa de puţina bautura, caci prisosul e eliminat într un fel ori într'altul, daca nu se ficseaza în forma de grăsime. Setea e cu toate acestea mai înteţitoare decât foamea, stâmpararea ei e o placere mai mult ori mai puţin viua, şi astfel suntem porniţi a bea şi când nu avem trebuinţă. Tocmai de aceea pentru educaţiunea morală e de cea mai mare importanţă să-l îndrumăm pe copil a bea numai apă curată, numai puţin câte puţin şi numai când e cu deosebire înteţit de sete.

E, precum ştim, cestiune de educaţiune fizică să nu ne diluăm sucurile gastrice bând înainte de masă ori în timpul mesei, să ne ferim de mâncări, care, ca cele pipărate ori prea sarate, înteţesc setea şi să bem şi după masă numai dacă mâncările au fost prea uscate. Omul cu bună educaţiune fizica e deci înteţit de sete numai dupa ce fie din cauza caldurii excesive, fie în urma vre-unei lucrari trupeşti mai încordate, fie drept simptom al vre-unei boale a eliminat prea multă apă.

www.dacoromanica.ro

Nu avem să perdem din vedere, că apa ea singură poate să stâmpere setea.

Dacă mâncam fructe ori bem ceaiu, bors, lapte batut, cafea, chefir ,bere, vin ori vre-o altă băutură alcoholica, tot numai apa din acestea ne astânpara setea. Fiind însă apa amestecată cu stimulente, care grăbesc eliminarea, mai curând ori mai târziu iar sumtem înteţiţi de sete şi bem mereu. Omul nedeprins deci cu stimulente dupa câteva pahare de asemenea bauturi e chinuit de sete şi cere apă rece şi curată.

Deprinzându-se dar a rabda la sete, omul nu numai îşi păstreaza buna stare trupească şi se fereşte însuşi pe sine de slăbiciuni, ci câştigă totodată şi destoinicia de a se stăpâni în ceea ce priveşte alte trebuinţe mai înteţitoare.

Copiii lingavi, care pişcă de ici, de colo câte ceva şi plâng de foame ori de sete, ajung de obiceiu oameni neputincioşi în faţa marilor ispitiri al vieţii şi mereu apăsaţi de simţământul propriei lor nemernicii.

3. *Somnul.*

Somnul e o trebuinţă viuă, care-l răpune pe om, dar o mulţumire de a dormi nu exista. Vorbind despre dulceaţa somnului, înţelegem simţimântul plăcut al bunei stări trupeşti şi veselia firască, de care suntem cuprinşi dupa ce ne-am deşteptat dintr'un somn adânc. Dulceaţa aceasta se perde, dacă somnul nu e destul de adânc, şi atât oamenii mari, cât şi mai ales copiii sunt posomorâţi şi suparacioşi în ţinta deşteptării, dacă n'au

www.dacoromanica.ro

dormit bine, cea ce li se 'ntâmplă când nu sunt sănătoşi, când au visuri urâte ori când somnul e prea lung. E deci cestiune de bun simţ să reducem somnul la limita trebuinţei fireşti.

In somn se face, precum ştim, resorbţiunea şi asimilarea şi se restabileşte starea normală în organizm. Nu putem dar să avem dulceaţa somnului nici când suntem flămânzi, nici mai înainte de a se fi făcut digestiunea şi absorbţiunea, nici când suntem prea obosiţi, sbuciumaţi sufleteşte ori bolnavi, nici la lumină viua, în zgomot mare ori la căldură excesivă.

După experienţele făcute cel mai princios timp pentru somn e noaptea, timp de 5—7 ceasuri, dintre care cel puţin unul înainte de miezul nopţii, şi trebuinţa de a dormi scade potrivit cu înantarea vârstei.

Prin o raţională educaţiune fizică dar copilul se deprinde a dormi puţin şi a se culca şi scula la timpuri hotărâte pentru că nu mai aşa poate să-şi păstreze buna stare trupească. Deprinderea aceasta e încă mai importantă din punctul de vedere al educaţiunii morale ,căci cel ce nu e stăpân pe sine în ceeace priveşte somnul cu anevoia ajunge să se stăpânească în ceea ce priveşte alte trebuinţe.

Somnul e un fel de pauză în viaţa petrecută în aievea. Viaţa sufletească se urmează, ce-i drept, şi în timpul somnului, dar nu ne mai dăm seamă despre ea. Când adormim, ni-e par'că plecăm şi trecem în altă lume, şi e foarte firească pornirea de a lua rămas bun dela ai noştri şi de a ne ruga lui Dumnezeu să ne iee în paza sa când ne pregătim pentru somn. Tot atât de firească e însă şi

www.dacoromanica.ro

pornirea oamenilor amărâți de a dormi cât se poate de mult, precum și greutatea, cu care se hotărăsc să închidă ochii cei ce au o viață plăcută.

Copiii și oamenii tineri foarte adese ori se luptă cu greutatea aceasta. Li-e prea plăcută viața pentru ca s'o curme de bună voie și-ar fi în stare să facă și din noapte zi, ceea ce se și întâmplă adeseori. E învederat, că în timpul nopților petrecute în nedormire vieţuirea e mai plină de farmec, căci fantasia e mai viuă, sufletul e mai avântat și mai pornit spre excese și omul e mai îngăduitor față cu sine însuși, mai puțin stăpân pe faptele sale.

In practica educațiunii ne bucurăm când copilul adoarme fiindcă 'n timpul somnului el e bun, nu ne mai dă de lucru, nu ne mai supără. Il alintăm dar și-i cântăm „Nanînani!“ Mai târziu îi spunem povești ca să-l adormim, și încă mai târziu se deprinde el însuși a citi ceva, ca să adoarmă. Deprinderile de felul acesta nu sunt bune. Lucru mai rațional e să-l obosim pe copil pentru ca să cadă repus de somn când sosește timpul să adoarmă, căci omul obosit e cuprins de gânduri plăcute și furat de somn.

Omul cu minte dar, câtă vreme e sănătos, se stăpânește și nu-și strică somnul dormind peste zi, ceea ce li se iartă numai copiilor mici, care au mai multă trebuință de somn.

Incă mai hotărâtoare pentru educațiunea morală e stăruința de a ne deștepta regulat la același timp și de a ne scula îndată ce ne-am deșteptat chiar și dacă în urma vreunei întâmplări am fost nevoiți a ne culca mai târziu decât de obiceiu.

Tocmai în ceea ce privește somnul iese mai

www.dacoromanica.ro

deslușit la iveală adevărul, că ori și ce deprindere, fie ca fizică, morala ori intelectuala, e o îndrumare a sistemului nervos de a savârși la un anumit timp și în anumite împrejurari o anumită lucrare. Dacă nu adormim deci la timpul cuvenit, somnul ne vine, dar mai curând ori mai târziu iar se perde și suntem cuprinși de excitațiune nervoasă, iar daca nu ne sculăm la timpul cuvenit, cădem într'un fel de moleșire.

Timpul petrecut în somn e perdut pentru viața traita în aievea : dormind dar puțin, ne mai lungim viața.

4. Imbracamintea.

Imbrăcamintea e pentru educațiunea morala importanta mai ales în ceea ce privește spiritul de economie. Spiritul de economie se întemeiază pe buna rânduială, pe curățenie și pe cruțare, trei lucruri, de care copilul nu poate să prindă slabiciune de cât purtând grijă de îmbrăcămintea sa, singura lui avere afară de jucărelele, pe care le va fi având.

Ori și care om cu judecată va înțelege dar, că spiritul de economie nu se poate desvolta, dacă copilul își schimbă des îmbrăcamintea și are multe rânduri de haine: îmbracamintea lui trebue să fie simplă și cu deosebire solida, ca sa o poata purta timp îndelungat și sa se deprinda a o cruța și a o păstra curată.

E lucru hotărâtor pentru întreaga lui viața sa aibă deprinderea aceasta. Avem deci să staruim cu tot dinadinsul, ca el sa împature

www.dacoromanica.ro

cu băgare de seamă hainele când se desbracă, să le așeze frumușel, să nu le îmbrace, nici să le așeze în dulap mai înainte de a le fi curățit, și n'are să i se ierte vina de a le fi murdarit ori rupt. El are sa le poarte așa cum știe sa le pastreze și să țină la ele pentru că sunt ale lui.

După felul de a vedé al românului nu i se iartă nimănui să n'aibă haine de sărbătoare. Chiar și dacă i s'ar ierta însa aceasta omului sarac, nici un om capabil de muncă nu poate sa fie atât de sărac, ca sa i se ierte vina de a nu fi dat nici copilului sau un rând de haine de sărbătoare. Aceasta nu ca cestiune de buna cuviința, nici din punctul de vedere religios, ci pentru că numai așa se poate păstra fircasca pornire spre buna rânduiala, spre curațenie și spre cruțare.

Același purtare de grijă trebue s-o aibă copilul și pentru jucărelele sale și pentru tot ce va mai fi având, iar după ce a început sa umble la școala, el are să-și păstreze cârți, caiete și tot ceea ce-i va mai fi trebuind în curățenie și în bună rânduială. Lucrul acesta e mai hotărâtor pentru viața lui decât învățătura, care în lipsă de chivernisire e de puțin folos.

5. *Tigna vieții.*

Civilizându-se, omul și-a nascocit o multime de lucruri, prin car -și ușurează traiul și și-l face mai plăcut. Sunt uneltele de tot felul, mijloacele de locomoțiune și mobilele îndemânatice și comode. S'ar face de râs cel ce ar zice, că aceste nu sunt lucruri bune. Lucru bun e chiar și lucsul de ele, dacă prin

www.dacoromanica.ro

el se sporesc mulțumirile vieții. Bun nu poate însă să fie decât ceea ce e frumos, iar frumos e numai cea ce e rațional, deci simplu, practic, solid și potrivit cu scopul, patru calități, la care atât de mult țin englezii tocmai pentru că li-e foarte dezvoltat spiritul de economie.

E mare nenorocirea de a fi fost osândit să crești în mijlocul unei lumi, în care lipsesc aceste, și educatorul înțelept își va da silința să izoleze pe copilul ajuns în asemenea lume și să-l deprinză cu gândul, că nu e frumos, deci nici bun, ci ridicol ceea ce nu e nici simplu, nici practic, nici solid, nici potrivit cu scopul.

Nu poate apoi nimeni să prevadă, unde-l va arunca soarta și în ce fel de împrejurări va avea să-și petreacă viața. E dar cestiune de dragoste sa-l îndrumăm pe copil așa, ca el să poată mânca ori și ce și să se simtă bine în toate împrejurările. El se poate simți fericit și fără de toate acele lucruri altfel bune și frumoase, care ușurează traiul și-l fac mai plăcut, și se va bucura de ele, când le va avea, cu atât mai vârtos cu cât mai mult se va fi deprins a le socoti ca ceva de prisos.

6. Viața sexuală.

Luând educațiunea morală în ceea ce privește viața sexuală drept îndrumare spre înfrânarea trebuințelor sexuale, am trebui să zicem că prin ea se desăvârșește vîrtutea cumpatarii.

Lucrul acesta e adevărat numai în înțele-

www.dacoromanica.ro

sul, că nimic nu-l înjosește pe om deopotrivă cu desfrâul secsual și că în castitate, ca renunțare la mulțumirile secsuale culminează stăpânirea de sine.

Chiar dac'am pune pornirile secsuale în rând cu trebuințele individuale, ele nu pot să fie socotite deopotrivă cu foamea, cu setea ori cu somnul, de la satisfacerea cărora atârnă păstrarea bunei stări trupești, ba chiar și a vieții.

E în sensualitate și ceva personal, ba și o mai mult ori mai puțin religioasă pornire spre lăpădarea de sine. Castitatea nu e numai trupească, ci totodată și sufletească, o firească și oare-cum religioasă sfială în ceea ce privește viața secsuală, curăția gândului și a inimii, care se dă pe față ca un particular respect față cu cel-lalt secs.

Privind deci lucrurile din punctul de vedere al cumpătării ca stăpânire de sine în ceea ce privește egoismul, nu poate să fie vorba decât de partea trupească a secsualității, de pornirile secsuale, pe care avem să le înfrânăm ca pe ori-și-care alte pofte.

Dacă avem ori nu să și renunțăm la mulțumirile secsuale, aceasta e cestiune de educațiune mai ales impersonală. E mai presus de toată îndoială, că îndeosebi castitatea sufletească poate să fie păstrată și după-ce s'a perdut cea trupească și avem s'o și păstrăm toată viața, dar castitatea trupească natura ea însă-și vrea s'o păstrăm numai până la o anumită vârstă și în anumite împrejurări. Ea nu e deci în toate împrejurările lucru firesc, măsură dreaptă, vîrtute în adevăra-

www.dacoromanica.ro

tul înțeles, ci poate să fie, ca sgârcenia, un exces de egoism.

Cumpătare în ceea ce privește viața secsuală e satisfacerea în măsura potrivită cu împrejurările a trebuințelor sexuale.

Spre această cumpătare copilul e îndrumat prin o bună educațiune fizică, prin deprinderea de a se stăpâni pe sine în ceea ce privește alte trebuințe trupești și mai ales prin cultivarea castității sufletești.

Au deci copiii să fie feriți de tot ceea ce poate să-i strice sufletește, de exemple urâte, de intimități, de lecturi și de tot ceeace stimulează sexualitatea prin amănunte, pe care de obiceiu le ascundem și nu avem neapărată nevoie să le știm. Sunt foarte greșiți cei ce cred, că este bine să dumirim pe băieți, ba chiar și pe fete asupra vieții sexuale și să-i îndrumăm a și-o conduce bine. Acesta e un cinism primejdios. Viața sexuală are sfințenia ei, și abusurile sexuale ni se par urâte numai câtă vreme sfințenia aceasta rămâne neatinsă. Nu se vorbește despre cestiuni privitoare le ea decât la mare nevoie, în cea mai mare intimitate ou multă cruțare și ca despre un lucru de sine înțeles. Alt-fel se perde decența, pudoarea și castitatea sufletească, fără de care înfruntarea ispititorilor e peste putință.

Incă fiind vorba de educațiunea fizică am arătat, că destoinicia de a înfrunta ispitirile se dezvoltă, dacă în timpul pubertății tineri și fete lucrează și petrec adese-ori împreună, muncesc întins, și trupește, și sufletește și se feresc de ori-și-ce exces. care slăbește nervii.

Pentru tinerețele bogate 'n mulțumiri impersonale cea mai priincioasă e viețuirea

www.dacoromanica.ro

cât se poate de lipsită de plăceri individuale, fie chiar ascetică.

II. Amorul propriu.

Amor propriu e purtarea de grijă a individului, ca să fie totdeauna mulțumit cu propriul său fel de a fi.

Această mulțumire omul o are când se uită împrejurul său și-și dă seamă, că toate ce lelalte ființe viețuitoare sunt mai prejos de el. Amorul propriu e deci o trebuință sufletească, care e satisfăcută prin ori-și-ce manifestare a propriei superiorități: e mulțumit în gândul său de sine însu-și cel ce se știe frumos, plin de vigoare trupească, îndemânatie și priceput la toate, inimos, deștept, pornit spre fapte bune și mai ales cel ce se simte stăpân pe sine însu-și.

Jignit în amorul său propriu, deci nemulțumit cu sine însu-și e dar cel ce-și simte inferioritatea în vre-o privință oare-care, și educațiunea în ceea ce privește amorul propriu nu poate să fie rațională decât fiind întemeiată pe o bună educațiune fizică și pe cumpătare.

Ca pornire înconștientă amorul propriu e mai mult ori mai puțin dezvoltat și la animale, ba la unele dintre ele, cum sunt măgarul, porcul, taurul, elefantul, maimuța, calul, în anumite împrejurări chiar excesiv.

Îndeosebi la om el e un nesecat izvor de porniri adese-ori foarte puternice, unele bune, dar cele mai multe rele ca fiindul, gelozia, spiritul de rivalitate, pizma ori răuta-

www.dacoromanica.ro

tea, din care pornesc fel de fel de rele îndemnuri.

Încă mai urâte sunt formele, în care se dă pe față lipsa de amor propriu, cum sunt josnicia, fățărnicia, lingușirea ori nerușinarea.

Are dar să fie cultivat amorul propriu cu multă stăruință, dar educatorul trebue să poate de grijă, ca el să nu ajungă la desvoltare excesivă.

Măsura dreaptă în ceea ce privește amorul propriu e simțământul de dignitate care ne îndrumează a nu perde nici odată din vedere ceea ce suntem, a ne feri de tot ceea ce e mai prejos de noi și a face în toate împrejurările ceea ce poate să ne înalțe în propriul nostru gând.

Simțământul de dignitate astfel înțeles e cel mai statornic și mai puternic îndemn spre viețuire rațională și e fie omenesc, fie personal.

1. Dignitatea omenească.

Simțământul de digintate omeneasca pornește din conștiința superiorității ființei omenești. De oare-ce superioritatea aceasta nu e trupească, ci sufletească, noi oamenii ne simțim umiliți de firea noastră trupească, prin care ne coborâm în rând cu animalele, și ne rușinăm de tot ceea ce e trupesc, ne acoperim trupul, ne facem trebuințele trupești mai mult ori mai puțin prin ascuns și ne dăm în toate împregiurările silința de a scoate în noi înși-ne firea omenească la iveală.

www.dacoromanica.ro

Rușinea aceasta e firească și se ivește foarte în curând la copil, dar se perde ușor. și cel ce a perdut-o odată se desbracă încetul cu încetul de firea omenească și se perde în cele din urmă pe sine însu-și.

Rușinea firească se dă pe față mai ales ca decență, ca sfioșie, ca inimă deschisă, ca bărbăție și ca respect către alții. In practica educațiunii avem deci să privegheiem, ca să nu peardă copilul aceste cinci însușiri.

Decența se perde chiar în vîrtutea unei porniri firești.

Dumnezeu l'a făcut pe om gol, și e învederat, că la temperatură potrivită ori-și-cine se și simte mai bine gol decât îmbrăcat, căci transpirațiunea se face mai îndeplin. Mumele, care poartă grijă de copiii lor, știu prea bine, că adese-ori e destul să lase gol copilul, care se scâncee, pentru-ca el să dee voios din mâni și din picioare. Așa e aceasta și la copiii mai mari, ba chiar toată viața: goi ne simțim mai bine decât îmbrăcați. Nu mai începe în același timp îndoială, că avea Fidia dreptate când zicea, că numai gol se prezentă trupul omenesc în deplinătatea frumuseței lui. E însă destul, ca, trecând prin galeria Vaticanului, să aruncăm o căutătură asupra grațiilor lui Socrat, pentru-ca să înțelegem de ce se indigna creatorul lor în fața trupului desvelit.

O fi oare care farmec în înfățișarea femeilor din lumea noastră, care lasă „pradă ochilor" brațele, gâtul, umerii și-o mare parte din sânul lor și-și potrivesc croiul îmbrăcămintei așa, ca șoldurile și pulpile să le iasă la iveală, dar mai multă decență și o mai fe-

www.dacoromanica.ro

meiască grație e'n înfățișarea Japoneselor, în a chinezoaicelor și'n a țăraucelor noastre, care-și ascund cu o firească sfială formele trupești.

Nu mai începe nici o îndoială, că renunțarea la această sfială firească e un fel de iertvă adusă firii trupești.

Copilul se simte foarte fericit când dăm voie să umble descult, cu capul gol și într'o cămășuță, dacă nu chiar gol, căci el e, la urma urmelor, mai mult animal decât om. Dacă ținem însă să scoatem din el mai mult om decât animal, nu avem să-i facem parte de asemenea fericiri. El are să se presente totdeauna îmbrăcat potrivit cu starea familiei lui. Serile are să se bage sub plapomă în dată-ce s'a desbrăcat, iar diminețile are să se îmbrace îndată-ce s'a sculat. Nu au dar nici alții să se presente desbrăcați în fața lui. Cu atât mai vârtos trebue să priveghiem, ca el să-și satisfacă trebuințele trupești cu discreținnea cuvenită, pe unele din ele chiar prin ascuns. Toate aceste însă ca lucruri de sine înțelese, care altfel nu se pot, mai mult ori mai puțin pe nesimțite și fără-ca să fie nevoie de a-i zice copilului „Nu ți-e rușine!?". Cu cât mai des i-o zicem aceasta, cu atât mai curând își perde rușinea. Idealul decenței e femeia, care chiar și când își vede 'n oglindă formele trupești desvelite se rușinează și se uită'n altă parte.

Dimpreună cu decența se perde și sfiala împreunată cu ea, și omul se face îndrăznet. Nu sunt puțini cei ce cred, că nici nu e rău să fie îndrăznet omul, căci așa e și mai stăruitor și răsbește mai ușor prin viață. Chiar tre-

www.dacoromanica.ro

când însă cu vederea, că cel îndrăzneț nu numai are mai multe succese, dar pate totodată și mai adese-ori rușine și trece prin mai multe desamăgiri, nu avem să scăpăm din vedere, că cel îndrăzneț se face mai curând ori mai târziu obraznic și în cele din urmă neruninat.

Sunt cu desăvârșire greșiți educatorii, care profită de toate ocaziunile spre a-i face pe copii să peardă sfiala firească a vârstei lor punându-i să iee parte la petrecerile oamenilor mari ori să-și arate destoiniciile de tot felul în fața unor persoane străine de dânșii.

Copilul are să se dezvolte trăind „ca floarea fragului în umbra bradului".

Nu mai puțin greșiți sunt cei ce iau îndrăzneala drept inimă deschisă, ba chiar drept dovadă despre o particulară deșteptăciune.

Om cu inima deschisă e cel ce nu e'n stare nici să-și ascundă gândurile, nici mai ales să spună ceea ce în adevăr nu gândește, nu simte ori nu vrea. Așa e omul din fire și așa are să și rămâie toată viața lui, căci în întreaga lume vieţuitoare el singur e'nzestrat cu darul de a-și putea da pe față stările sufletesti. Nimic nu e deopotrivă cu minciuna împrotiva firii omenești; fățărnicia e cea mai mare dintre toate nerușinările, și cel ce se înjosește pe sine însuși spuind minciuni e'n stare să facă, după împrejurări, și ori-și-ce altă mișelie, să se fățărească, să lingușească, să abuzeze de încredere, să calomnieze, să năpăstuiască, să înșele, să fure, să jăfuiască și să omoare în cele din urmă.

Copilul, nevinovat și cu sufletul curat, e

www.dacoromanica.ro

cu inima deschisă, se resvrăteşte 'n faţa min ciunii şi nu e'n stare să ascundă adevărul fără-ca să i se roşească obrajii: spre făţărnicie şi spre minciună se'ndrumează numai după-ce nevoile vieţii, răutatea altora, frica, ispitirile şi relele îndemnuri l'au frânt şi l'au înjosit, încât, socotindu-se pe sine prea nemernic spre a mai putea stărui în cele omeneşti, şi-a perdut ruşinea.

Avem deci să-l ferim de tot ceea ce poate să-l facă făţarnic şi să-l împingă spre minciună şi să fim îngăduitori faţă cu el când cade 'n ispită, ceea ce lui, fiinţă slabă, i se întâmplă foarte uşor. E o nedreptate revoltătoare să-l certăm ori să-l pedepsim chiar pentru vina de a fi minţit: ceea ce n'are să i se ierte e deprinderea de a minţi. Ear deprinderea aceasta nu poate s'o iee câtă vreme îl ferim de situaţiuni, în care i se închide inima ori e ispitit să mintă, şi ţinem în inima lui mereu viiu simţământul, că a minţi e cel mai urât dintre toate păcatele şi că nu e nici o vină atât de mare ca aceea de a nu-ţi fi mărturisit vina fără de încunjur. Deprins de mic cu simţământul acesta, copilul nu-şi perde inima deschisă nici între copii rău năraviţi, nici în faţa învăţătorului lipsit de bun simţ, căci ştie că ai lui îl răsplătesc cu dragoste pentru stăruinţa lui asupra adevărului.

Răsplata aceasta n'are să-i lipsească nici odată.

Un exemplu.

Doi copii, o fetiţă de vre-o şase ani a stăpânei şi băiatul cu vre-un an mai mic a unei spălătorese, se jucau împreună, şi băiatul a

www.dacoromanica.ro

spart în neastâmpărul lui un frumos vas de flori. Începând amândoi să plângă, mama fetiței a alergat în casă și a văzut cioburile risipite pe jos.

Speriată, fetița, care știa, că i se iartă vina, daca și o mărturisește, a alergat la mama ei.

...Am spart, s'a văietat dânsa, eu am spart vasul!".

Muma i-a făcut mustrări, dar a iertat-o și i-a șters lacrămile în vreme-ce băiatul a stat o clipă umilit, apoi s'a străcurat oare-cum țîrîș afară, dar peste cât-va timp a început să plângă, s'a dus la mama lui și a strigat cuprins de amărîciune „Nu e adevărat! Ea a mințit: eu am spart vasul!".

Așa sunt copiii, toți de o potrivă, cei de împărat ca cei de cerșetori, câtă vreme n'au fost lasați să se strice.

Ori și cât de bun ar fi fost îndemnul, care a împins pe copilă să spună un neadevăr, ea a rămas rușinată în fața băiatului răsvrătit și trebuia să fie mustrată. Minciuna în toate împrejurările îl umilește pe om și se poate scuza, dar nu se poate ierta, căci nu se poate ști, unde are să ajungă cel ce începe cu ea.

Sunt multe și felurite ispitirile, care-l împing pe om spre fățărnicie și spre minciuna, și se cere, spre a le înfrunta, oare-care bărbăție, pe care copilul adeseori nu poate s'o aibă. Avem să-i dăm din al nostru bărbăția aceasta răzplătindu-l pentru statornicia hotărârii lui de a înfrunta ispitirile.

Nu e nimic omenește mai frumos decât să vezi copilul slab și neajutorat încordându-și puterile, ca să înlăture greutăți ce-i stau în cale și să iasă biruitor. Educatorul înțelept

www.dacoromanica.ro

îl lasă să-şi măsoare puterile, îi crează pe nesimţite iar alte greutăţi, dar tot pe nesimţite îl şi ajută şi-l răsplăteşte luând cu inimă largă parte la bucuria lui de a fi reuşit. Aşa se pregăteşte viitorul om pentru muncă grea a vieţii, aşa se ridică însuşi pe sine în gândul său, aşa-i creşte destoinicia de a ţine piept cu ori şi ce ispitire.

Fiind împotriva firii omeneşti, faptele rele sunt toate ruşinoase şi astfel săvârşite mai ales prin ascuns. Nimic nu se poate însă ascunde atât de uşor ca adevărul asupra celor ce se petrec în sufletul nostru: cu aceasta pornim deci pe povârnişul păcătuirii şi astfel, păstrându-ne inima deschisă, punem zăgaz relelor îndemnuri.

Nu e cu putinţă bărbăţie fără de inimă deschisă, şi cel ce e în stare să te mintă s'a nemernicit, încât poate, după împrejurări, să-ţi facă ori şi ce rău.

Avem deci să ne păstrăm decenţa, sfiala firească, inima deschisă şi bărbăţia — nu pentru că ne şade bine să le avem, ci pentru că prin ele se înalţă fiecare în gândul său ferindu-se de tot cea ce-l înjoseşte şi făcând numai ceea ce se potriveşte cu firea omenească.

E învederat, că cel ce ştie să-l preţuiască astfel pe om în sine însuşi, îl preţuieşte şi în alţii. Numai cel lipsit de simţământul de demnitate poate să înjosească pe om în alţi oameni.

Nu e între noi nimeni, care nu păcătuieşte când cu fapta, când cu gândul, nimeni, care nu se ruşinează când într'un fel, când într'altul de sine însuşi, nimeni, care nu e nevoit a-şi mărturisi nemernicia ascunzându-şi faptele săvârşite în clipe de slăbiciune, şi

www.dacoromanica.ro

una din temeliile înțelepciunii e umilința isvorâtă din gândul neputințelor noastre omenești. Și dacă ne rușinăm de noi înșine, putem să ne rușinăm și de alții; dacă disprețuim în noi înșine, putem să disprețuim și în alții ceea ce nu e omenesc; dacă ni-e milă de noi înșine când ne vedem răpuși de slăbiciunile noastre, putem să plângem și pe alții când cad biruiți în lupta vieții; dacă ne scârbim de răutatea propiilor noastre fapte, putem să ne întoarcem cu scârbă și dela relele făptuiri ale altora: în toți oaomenii e însă de o potrivă sfânt ceea ce e omenesc, și fie căzut, fie pornit pe povârnișul stricăciunii, un rău și propagator al răutății, unealtă a necuratului e cel ce primește sufere, așteaptă ori chiar stăruie, ca alții să facă ceea ce e mai prejos de dignitatea omenească.

De mic dar copilul are să fie îndrumat a se vedé pe sine însuși în ori și care om, a se rușina și când alții sunt lipsiți de decență, de sfială, de inimă deschisă ori de bărbăție și a se simți măgulit în amorul său propriu și când în alții se dă pe față superioritatea firii omenești.

Ori și cât de sus te-ai fi puind în gândul tău, te cobori înjosind pe alții, căci ceea ce le ierți lor îți vei ierta și ție însu-ți în anumite împrejurări, și dacă ești în stare să înjosești pe alții, care sunt mai slabi, te vei înjosi și tu însu-ți în fața celor mai tari de cât tine.

Om întreg nu poate să fie decât cel ce cere de la toți semenii săi ceea ce le dă.

2. Dignitatea personală.

Cu cât mai desvoltat ni-e sîmțământul de

www.dacoromanica.ro

dignitate omenească, cu atât mai vârtos ne indignăm în fața înjosirii de ori și ce fel și-i judecăm și prețuim pe oaomeni după ceea ce fie-care dintre dânșii e prin el însu-și, deci după destoiniciile lui individuale, după deșteptăciunea, știința și vîrtuțile ce se dau pe față în practica vieții lui. Omul lipsit de dignitate omenească trece cu vederea individualitatea astfel înțeleasă. Lui atât *„ceva"*, cât și *„cine-va"* îi este fiecare numai potrivit cu profesiunea, pe care o exercită, cu averea, de care dispune, cu legăturile, pe care le are, și cu înrâurirea, pe care și-a câștigat-o asigurându-și oare-care poziținne în societate. Destoiniciile individuale, ori și cât de mari ar fi ele, nu-i prețuiesc nimic, dacă nu mijloace pentru desvoltarea personalității, fără de care cel mai superior om e un *„nimenea"*, un *„indivíd"*.

Nici că se poate pune la îndoială, că cel născut din părinți cu nume bun, cel bogat, cel ce are legături cu oameni de frunte ori cel ce a știut sa-și asigure o mai înaltă poziținne în societate este și trebue să și fie pus și în gândul său și în al altora mai presus de ceea ce el însu-și ar fi fost, dacă n'ar fi avut și această superioritate personală. De aceea, când întrebăm, cine e vre-un om nouă necunoscut, nu ținem să aflam, ce este el prin sine însu-și, ci care îi este personalitatea pentru noi apreciabilă, ce profesiune exercită, de câtă avere dispune, cu cine are legături de înrudire, de prietenie ori de afaceri, ce poziținne ocupă în societate. Căsătorindu-se, acela-și om e mai mult decât ceea ce era fiind **necăsătorit, se face încă** mai mult după ce are copii și de tot mult după ce copiii i s'au căsătorit și ei. Ori și ce adaos în cele personale face valoarea

www.dacoromanica.ro

individuală, și e pe cât de firească, pe atât de legitimă mulțumirea de a te ști nu numai ca individ, ci și ca persoană mai presus de alții. E cestiune de dignitate acum și personală să-ți zici: Nu perde din vedere, ce și cine ești, și fă totdeauna numai ceea ce se potrivește cu personalitatea ta, căci ție nu ți se iartă toate, câte li se pot ierta altora.

Nu însă din acest simțământ de dignitate personală, ci din cel de dignitate omenească rezultă marea regulă de viețuire, că oamenii, nefiind întru toate de o potrivă, nu pot să aibă aceleași datorii, că are să facă fiecare cât poate și că ia asupra sa mari datorii cel ce se pune sus în gândul său.

Are dar să fie dezvoltat prin educațiune simțământul de dignitate personală, dar numai după ce s'a întărit cel de dignitate omenească.

Copilul nu are în adevăr personalitate, și copiii se și simt de o potrivă ori și care ar fi personalitatea părinților săi. Educatorul are să păzească cu sfințenie acest simțământ firesc, căci din el pornește simțământul de dignitate.

Dignitatea fiind măsura dreaptă a stăpânirii de sine în ceea ce privește amorul propriu, nu se poate, ca cineva să aibă fie prea multă, fie prea puțină dignitate. Lipsit de dignitate e atât cel ce are prea puțin, cât și cel ce are prea mult amor propriu, nu numai slugarnicul, ci și îngâmfatul, nu numai josnicul, ci și înjositorul, nu numai lingușitorul, ci și cel măgulit de lingușire.

Cel lipsit de dignitate omenească perde din vedere atât neajunsurile firii sale, cât superioritatea altora și foarte ușor ajunge să se înjosească și să se facă fie de râs, fie urgisit

www.dacoromanica.ro

despreţuind pe cei ce în adevăr sunt într'un fel oare care mai presus de dânsul.

Cea mai obicinuită formă a excesului de amor propriu e îndărătnicia, o slăbiciune a oamenilor, care-şi simt inferioritatea, dar nu vor să recunoască superioritatea altora şi astfel se încăpăţâneaţă şi ajung în cele din urmă la îndârjire.

Slăbiciunea aceasta nu se poate dezvolta decât în faţa îngâmfării, exagerarea de amor propriu a oamenilor netăgăduit superiori în o privinţă oare care, dar orbiţi de această superioritate a lor şi incapabili de a ţine seamă de superioritatea într'alfel a altora.

In faţa îngâmfării despreţuitoare se răsvrăteşte ori şi care om, care se simte bun şi el de ceva.

Copii sunt chiar în vîrtutea inferiorităţii lor îndărătnici, dar n'ajung nici să se încăpăţâneze, nici mai ales să se îndârjească, dacă educatorul nu vrea să li se impună prin învederata lui superioritate. Numai îngăduinţa şi stăruinţa binevoitoare pot să înăbuşe pornirea spre îndărătnicie. Tot în vîrtutea inferiorităţii sale e pornit ţăranul şi, în genere, omul lipsit de cultură ori de avere. Indărătnicia aceasta ajunge însă la încăpăţînare şi la îndârjire numai dacă clasele conducătoare se impun cu oare-care lipsă de cruţare.

Cu deosebire pornită spre îndărătnicie e femea, care, ştiindu-şi importanţa morală, se simte jignită în amorul ei propriu când staruim asupra inferiorităţii ei sociale ori trupeşti. Aceasă femee e însă devotată, dacă suntem cruţători faţă cu dânsa şi ţinem seamă de frumoasele însuşiri, care o fac indispensabilă.

www.dacoromanica.ro

E deci cestiune nu numai de dignitate, ci totodată și de bun simț să ținem totdeauna seamă de însușirile bune ale oamenilor și să fim cruțători față cu cei mai prejos de noi.

La înțelepciunea aceasta nu putem să ajungem decât ferindu-l pe copil de tot ceea ce poate să întărească în el sîmțământul, că alții sunt mai prejos de el.

Dacă destoiniciile lui individuale sunt în adevăr mai mari decât ale altor copii de seama lui și stăruim prea mult asupra lor, el se face mândru și, plin mereu de sine însuși, jignește pe alții în amorul lor propriu. Ori și care i-ar fi dar superioritatea individuală, nu avem să-i dăm importanță, ci să scoatem cu atât mai vârtos la iveală neajunsurile firii lui, prin care el e mai prejos de alții.

„Voi fi având eu pe ale mele, dar au și alții pe ale lor!" — e sîmțământul, cu care avem să-l introducem în lume.

Dacă părinții lui sunt bogați ori de neam ales, dacă ei au bune și întinse legături în societate ori ocupă vre-o poziție mai înaltă și fie aceastia, fie slugile ori lingușitorii lor stăruie prea mult asupra acestei superiorități personale, el se face cu atât mai îngâmfat, cu cât mai puțin se simte însuși prin sine și e încă mai jignitor pentru alții. Ori și care ar fi dar superioritatea personală a părinților, copilul are să fie tratat ca un biet de neajutorat, care nu are nimic și nu însemnează nimic, ci trăiește din bunăvoința altora. Mai ales slugile târâtoare și lingușitorii părinților au să rămâe departe de dânsul.

Mai vrednic de milă e omul închipuit, care se simte mai presus de ceea ce în adevăr este fiindcă fie din slăbiciune, fie spre a-l linguși i s'au exagerat calitățile. Închipuiți

www.dacoromanica.ro

se fac de obiceiu copii, care sunt prea mult lăudaţi şi se produc adese-ori în public.

Cel închipuit uşor se face presumptios şi în cele din urmă pretenţios, un nenorocit, care nu numai se socoteşte ceea ce în adevăr nu e, ci mai şi pretinde să i se recunoască presupusa superioritate.

Prin cultivarea rațională a sîmţămîntului de dignitate omenească sunt înlăturate aceste exagerări ale amorului propriu, care-l înjosesc pe om, îi amărăsc viaţa şi-l fac nesuferit.

Femeea cu adevărat decentă e cuprinsă de un sîmţămînt de strămtorare chiar şi dacă vre-un căţeluş sau vre-o pisică o vede, din întâmplare, ieşind din baie. Sunt însă femei altfel cum se cade, dar înfumurate, care, puindu-se pe sine înse-le prea de tot sus în gândul lor, nu se ruşinează când vre-o slugă proastă le vede desbrăcate şi nu-şi dau seamă, că această lipsă de ruşine le înjoseşte, căci ruşinea piere numai în faţa acelora, pe care îi iubim, în care avem deplină încredere şi pe care îi punem foarte sus în gândul nostru, în care ne perdem pe noi înşi-ne pe noi, ear nu în faţa celor despreţuiţi de noi.

Nu poate rimeni să prevadă, până unde are să meargă nerușianrea, şi cel ce'a început odată să-l despreţuiască pe om într'alţii ajunge mai curând ori mai târziu, după împrejurări, să-l despreţuiască şi în sine însu-şi şi să se înjosească fie săvârşind, fie cerând de la alţii fapte ruşinoase.

Numai măsura dreaptă în ceea ce priveşte amorul propriu poate să-l facă pe om mulţumit de propriul său fel de a fi.

www.dacoromanica.ro

III. Vanitatea.

Vanitate e purtarea de grijă a individului, ca să fie el însu-și totdeauna mulțumit cu efectul, pe care-l produce asupra altora.

Ca pornire firească ea e foarte desvoltată la unele animale, cum e calul, cocoșul, curcanul și păunul. In deosebi la om ea crește ori scade potrivit cu desfășurarea vieții sociale, care în lipsa ei ar fi peste putință.

Nu se poate nimic mai firesc decât să ne potrivim cu oamenii, cu care trăim împreună, și să ne dăm silința de a câștiga iubirea și încrederea lor. Sunt însă greșiți cei ce iau vanitatea drept silință de a le plăcé altora. Ea e o formă a egoismului, și cel ce se uită în oglindă e doritor de a-și plăcé el însu-și. Adese-ori e cestiune de vanitate să superi pe alții, să-i pui în uimire, să-i faci să te știe de frică, să-i înjosești, să-i momești ori să-i supui voinței tale, să-i răzvrătești ori să-i potolești. Cel stăpânit de vanitate se potrivește cu oamenii și cu împrejurările, se leapădă de firea sa și-și face silă, ca să pară cum el însu-și se vrea și își place în o anumită clipă.

Intocmai precum e cestiune de amor propriu să fim cu inima deschisă și să ne dăm pe față așa, cum în adevar suntem, cu vîrtuțile și cu slăbiciunile noastre, e cestiune de vanitate să ne prefacem, ca să părem cum în adevăr nu suntem, fie mai buni, fie mai răi, după oameni și împrejurări și după efectul, pe care voim să-l producem.

Fără de prefăcătoria aceasta pacinica viețuire împreună a oamenilor n'ar fi cu putință. Dacă fiecare și-ar da pe față colțurile firii, care-l fac nesuferit, slăbiciunile, care-l

www.dacoromanica.ro

înjosesc, și relele îndemnuri, care-l fac urgisit, oamenii ar trăi în harță necurmată. Pentru-ca să putem trăi și lucra împreună, trebue să ne dăm fiecare silința de a le face celor-lalți viața plăcută.

Are deci să fie îndrumat copilul spre vanitate, și nu mai încape nici o îndoială, că e lucru urât să fii prea vanitos, dar încă mai urât e să fii lipsit de vanitate, un bădăran și un cârcotaș, care se face nesuferit și-și amărește însu-și viața jignind în fiecare clipă pe alții.

Vanitatea însă e o pornire primejdioasă, care foarte ușor ajunge să fie covârșitoare, și omul prea vanitos își perde și cumpătarea, și spiritul de economie, și dignitatea, în cât nu mai e bun de nimic. Românul îi zice cu un termen în aparență paradox „plin de deșertăciune“ fiindcă nu mai e într'însul nimic adevărat.

Intrebarea e dar, până unde are să meargă prefăcătoria, unde sunt mărginile silințelor de a le plăcea altora, care e măsura dreaptă în ceea ce privește vanitatea, care e vîrtutea ca stăpânire de sine în materie de vanitate.

Răspunsul ni-l dă societatea ea însă-și prin stabilirea regulelor de bună cuviință, și e învederat că vîrtutea în materie de vanitate e cuviința în înfățișare, în purtări, în întregul fel de a te da pe față.

Această cuviință atârnă prin chiar firea ei de oameni și de împrejurări. Ceea ce e cuviincios azi și aici poate să fie mâne ori aiurea o lipsă de bună cuviință. In toate timpurile însă și pretutindeni e cestiune de bună cuviință să fii cumpătat, să ai spirit de eco-

www.dacoromanica.ro

nomie și să-ți păstrezi dignitatea. Nu poate dar să fie vorba de o rațională educațiune în ceea ce privește vanitatea fără ca să se fi făcut educațiunea în ceea ce privește egoismul material și amorul propriu. Acesta e adevărul, pe care-l exprimă românul când zice, că cel necuviincios „nu se simte", adecă nu-și păstrează dignitatea.

E deci foarte greu să fii cuviincios în mijlocul unor oameni stricați, lipsiți de cumpătare, de spirit de economie și dignitate. Nepotrivindu-te cu dânșii, li te faci chiar prin bunele tale purtări nesuferit, ear potrivindu-te, n'ai mulțumirea de a fi cuviincios și te înjosești. Umbli deci oare-cum ca pe o sârmă întinsă la mare înălțime cumpănindu-ți în fiecare clipă faptele pentru-ca nu cumva să cazi în prăpastie și treci mai mult ori mai puțin știngher prin lume.

Ori-și-care ar fi însă deprinderile și apucăturile bune ori rele ale oamenilor, sunt câteva lucruri, prin care răzbești totdeauna și pretutindeni strecurându-te printre dânșii. Aceste sunt mai ales modestia, discrețiunea, corectitatea, firea îngăduitoare și bunăvoința.

1. Modestia.

Oamenii, cu cât sunt mai lipsiți de educațiune, mai inculți, mai stricați, mai puțin stăpâni pe sine, cu atât mai îngâmfați se simt de superioritatea altora, și omul înzestrat cu mari destoinicii numai între oameni desăvârșiți prin cultură morală se bucură de iubirea ce i-se cuvine. E deci o dovadă de dra

www.dacoromanica.ro

goste curată să-i îndrumăm pe copii a nu stărui asupra propriei lor superiorități, de-ori-și ce fel ar fi ea, a o trece cu vederea, a nu-i da nici o importanță, a se socoti întru toate de o potrivă cu alții și a se ridica mai pre sus de împrejurimea sa numai când vorba e să ajute pe cine-va într'un fel oare-care.

In această nesocotire a netăgăduitei superiorități individuale ori personale consistă modestia, care e decență privită din punctul de vedere al vanității și se dă pe față în înfățișare, în mișcări, în felul de a vorbi, în îmbrăcăminte și în purtări, ca silință stăruitoare de a ne potrivi cu alții și de a trece nebăgați de seamă.

Intocmai precum cel indecent nu poate să-și păstreze dignitatea, cel lipsit de modestie nu poate să fie cuviincios.

Pentru-ca să produci asupra altora o impresiune, cu care poți să fii mulțumit și tu însu-ți, trebue, înainte de toate, să nu jignești pe nimeni prin înfățișarea ta, deci să fii peptănat și curat la față, la mâni, la dinți și la îmbrăcăminte. Aceasta nu supără chiar nici pe cei ce ei însi-și nu sunt așa, dacă mai ales în îmbrăcăminte ori în peptănătură nu e nimic exagerat. Ori-și-care om, care vede bine, se va fi încredințat, că haina veche produce, dacă e curată, o impresiune mai plăcută decât cea nouă. Copilul își perde dar pe nesimțite modestia, dacă se prezentă în fața altora nespălat, nepeptănat, desbrăcat ori în haine, care nu sunt curate, așa, ca ochii să se opreas că cu oare-care repulsiune asupra lui. El se deprinde prin aceasta a desprețui pe aceia, în fața cărora se prezentă nepăsător. Și din punctul de vedere al bunei cuviințe avem dar

www.dacoromanica.ro

să stăruim, ca el să fie curat când se așează la masă și să aibă un rând de haine de sărbătoare. Pentru același cuvânt are să stee pe cât se poate de izolat când e indispus trupește ori sufletește și mai ales când are bube ori erupțiuni, care nu pot să fie acoperite. Atât în mișcări, cât și în felul de a vorbi e supărator tot ceea ce trece peste măsura comună, atât umbletul zgomotos, cât și cel pițigăiat, atât gesturile multe și mari, că și încetineala obositoare. Copilul n'are nici să strige depănând vorbele ca de pe o vârtelniță, nici să scoată vorbele ca trase cu cleștele. El are să vorbească numai când e întrebat, ear atunci trebue să-și spună gândul alegând vorbele așa, ca să nu jignească prin ele pe nimeni, și rostindu-le încet, deslușit și respicat.

Modestia se dă însă pe față mai ales în îmbrăcăminte.

Cele mai dese supărări pornesc din cauza, că oameni, cari se socotesc de o potrivă nu se și îmbracă la fel. În societățile cu rânduială bine așezată îmbrăcămintea e hotărâtă, ca în oaste, la fețele bisericești și în satele cu rost, în toate amănuntele ei potrivit cu împrejurările după personalitatea fiecăruia. Această îmbrăcăminte hotărâtă în amănuntele ei e atât de caracteristică din punctul de vedere al bunei cuviințe, încât îi zicem „**port**“ și legăm de ea în gândul nostru anumite regule în ceea ce privește purtările.

In societatea noastră civilizată disciplina aceasta s'a perdut de odată cu alte obiceiuri vechi, și locul ei l'a luat „moda“ mai mult ori mai puțin liberă și numai pe ici pe colo atârnătoare de localitate și de starea socială.

Moda, e de cele mai multe ori lipsită

www.dacoromanica.ro

de bunul gust, adese-ori chiar indecență fiindcă pornește dela oameni mai mult ori mai puțin lipsiți de cumpăt, de dignitate și de modestie, care o născocesc tocmai pentru că, țiind să tragă asupra-și privirile, nu se îmbracă la fel cu alții. E cu toate aceste — cestiune nu de dignitate, cum cred unii ci de modestie să nu te deosebești de alții în ceea ce privește îmbrăcămintea, căci sunt foarte mulți cei ce după ea te judecă. Nu ne rămâne deci decât să purtăm jugul modei, numai însă după-ce ea s'a generalizat și numai ferindu-ne de exagerările ei.

De port se leagă și anumite deprinderi, apucături sau „maniere", care se schimbă și ele după modă și e învederat, ca — primind moda în ceea ce privește portul, avem să primim și manierele împreunate ce el — tot ferindu-ne de exagerări.

E hotărâtoare dar pentru toată viața îndrumarea primită de copil în ceeace privește portul. Cea mai rațională e pentru copii uniforma simplă, îndemânatică și cât se poate de solidă. Cu cât mai curând, mai stăruitor și mai îndelungat îl ținem în uniformă, cu atât mai bine îi îndrumăm spre disciplina și spre modestie.

Nu e vorba numai de haină, ci și de apucăturile ce se leagă de ea, și copilul prea „gătit" se face pe nesimțite laudăros și pornit a da năvală, ca să fie socotit mai presus de alții. Nu avem în tot cazul să ne uităm în sus când e vorba să alegem haina pentru copil, ci să ne potrivim cu cei ce sunt mai puțin decât noi.

www.dacoromanica.ro

2. *Discrețiunea.*

Ceeace ne întunecă viața sunt nevoile, cu care ne luptăm, răutatea altora, neajunsurile propriei noastre firi și mai ales faptele mai mult ori mai puțin rele, pe care le săvârșim. E cestiune nu numai de amor propriu, ci și de bună cuviință, ca să vorbim despre aceste numai în cea mai mare intimitate, cu multă cruțare și numai în fața celor apropiați de sufletul noastru, care țin să iee parte nu numai la bucuriile, ci și la durerile noastre. Vorbindu-le altora, ori îi jignim, ori ne coborâm în gândul lor.

Cu atât mai puțin avem să vorbim despre ceea ce întunecă viața altora. Sunt lucruri, care nu ne privesc și pe care n'avem să le știm. Nu numai că nu avem să grăim de rău pe nimeni, dar nici nu ni se cuvine să ascultăm când alții grăesc de rău ori să ne uităm când ni se arată ceea ce e urât, dureros ori rușinos. Ochii au pleoape, ca să-i putem închide în fața lucrurilor ce numai prin ascuns au să se petreacă.

Aceași rezervă avem să ni-o impunem când vorba e de superioritatea de ori și ce fel a altora, de faptele lor bune, de succesele lor, de tot ceeace poate să-i umplă de bucurie: părerea noastră de bine ori de rău, lauda, recunoașterea, chiar admirațiunea ori urarea noastră au să fie exprimate cu multă măsură și trebue să iasă la iveală mai mult din faptele de cât din vorbele noastre.

Nu avem nici în bine, nici în rău să ne apropiem prea mult de oameni. Stând la cuvenita depărtare de dânșii, îi cruțăm, ca să fim cruțați.

www.dacoromanica.ro

E fără îndoială şi trebue să fie ori şi care om ajuns la maturitate păzitor al bunelor moravuri, şi astfel are fiecare datoria de a nu trece cu vederea faptele rele, pe care le săvârşesc alţii, de a înfrunta pe cei ce le săvârşesc şi de a-şi da pe faţă dispreţul faţă cu dânşii. Această datorie aspră ni-o împune însă sîmţĕmântul comun pornit din iubirea de oameni şi cestiunea de bună cuviinţă e s'o împlinim, ce-i drept, fără cruţare, dar în o formă respectoasă, care nu jigneşte şi pe alţii.

Copilul ori omul tânăr nu are decât în faţa celor de o seamă cu dânsul datoria aceasta, pe care şi-o împlineşte spuind adevărul celor însărcinaţi a priveghia asupra purtărilor lui.

El însu-şi n'are să judece pe nimeni nici în bine, nici în rău.

De mic are deci să fie îndrumat copilul a sta într un colţ, a nu fi curios, a nu'şi da silinţa să afle ceeace nu'l priveşte, a nu se amesteca în vorbele oamenilor mari, a se ţine în depărtare respectoasă de cei ce n'au legături mai strânse cu el, a nu da năvală şi a-şi împărtăşi mâhnirile şi mulţumirile, durerile şi bucuriile numai celor mai apropiaţi ai săi. E şi cestiune de educaţiune morală, ca copilul să'şi petreacă viaţa în lucrare necurmată, ca să nu-i rămână timp pentru flecării şi pentru întimităţile totdeauna stricăcioase.

Oameni lipsiţi de dignitate şi de cuviinţă pot, ce-i drept, să iee modestia şi discreţiunea drept prostie şi să stărnie asupra zicătoarei, că obraznicul mănâncă praznicul, şi în societăţile inculte cei modeşti şi discreţi sunt daţi de obiceiu la o parte. Nu suntem

www.dacoromanica.ro

însă, când suntem cuviincioși de dragul altora, ci pentru ca să fim înși-ne mulțumiți de felul, în care ne presentăm. Și suntem fără îndoială mai mulțumiți să ne căutăm' de drum de cât să ne oprim când oamenii se ceartă, se ocărăsc între dânșii, se îmbulzesc și-și dau ghionturi.

3. Corectitatea.

Stabilite fiind totdeauna potrivit cu temperamentul foarte variabil al oamenilor, convențiunile sociale sunt mai mult ori mai puțin lipsite de precisiune, îi lasă fiecăruia lărgimea de a face, după oameni și după împrejurări, fie mai mult, fie mai puțin decât ceeace se cere.

Corect e cel ce dă numai ceea ce se cere.

Doi oameni fac o întreprindere în tovărășie, și unul pune numai capital, iar cellalt pune și munca sa și administrează.

In vîrtutea dreptului roman administratorul, care poartă socotelile și are în mâna sa întregul, poate să-și oprească în ziua desfacerii partea și să dee tovarășului numai ceea ce i se cuvine rămâind, ca acesta se reclame, dacă se socotește nedreptățit.

Administratorul e corect, dacă tovarășul său nu are cuvinte de a reclama.

E însă mai cuviincios, ca administratorul să dea întregul și să-și ceară partea.

Tovarășul e corect, dacă restitue partea administratorului chiar când i se presentă întregul.

Ori-și-ce întârziere e lipsă de corectitate.

E învederat, că această lipsă de corectitate

www.dacoromanica.ro

e supărătoare nu numai pentru-că poate să fie păgubitoare, ci și pentru-că prin ea se dă pe față o lipsă de considerațiune și de dignitate.

In acela-și fel e supărător tot ceea ce e prea puțin, dar și ceea ce e prea mult în materie de cuviință, căci prea puțin e un fel de insultă, iar prea mult e lipsă de discrețiune, adese-ori și de modestie, în anumite împrejurări chiar nerușinare.

Intre oameni cu bună educațiune cel doritor de pace și de bună înțelegere poate lăsa să treacă de la dânsul, căci cei corecți nu primesc ceea ce nu li se cuvine. Nu putem însă totdeauna să știm, dacă e ori nu corect cel ce ne stă în față. Cel mai cu minte lucru e deci să ne ferim de supărări făcând numai ceea ce suntem datori fără-ca să treacă de la noi.

In înțelesul acesta sunt cu minte Prusienii și Elveții, care nu lasă nimic să treacă de la dânșii, dar nici nu primesc ceea ce nu li se cuvine. Francezul e, în genere, mai „galant", iar Italianul mulțumește și ia și ceea ce nu i se cuvine.

Corectitatea e cea mai neîdoioasă dovadă de respect către alții, fie ei mai presus ori mai prejos de noi, și are să fie păstrată în toate manifestațiunile vieții, în port, în vorbă, în fapte, în relațiunile sociale și mai ales în daraveri, căci și din cea mai mică lipsă de corectitate pot să pornească conflicte grave.

Spre corectitate e îndrumat copilul chiar și prin o rațională educațiune privitoare la egoismul material, care-l deprinde cu buna rânduială și cu exactitatea. N'avem dar de-

www.dacoromanica.ro

cât să stăruim, ca el să păstreze și în relațiunile lui cu alții acea-și rânduială și exactitate, să se mulțumească cu puțin și să facă totdeauna numai ceea ce se cuvine.

Corectitate putem să așteptăm, dar nu avem să și cerem de la alții, și omul pedant se face nesuferit nu țiind să fie el însuși corect până în cele mai mici amănunte, ci cerând-o aceasta cu prea multă stăruință și de la alții.

Cea mai generală regulă de viețuire e, că ai să-ți faci datoria și față cu cei ce nu și-o fac și ei către tine.

4. Firea îngăduitoare.

Zicem în rugăciunea de toate zilele „și ne iartă nouă greșelile noastre precum iertăm și noi greșiților noștri", căci în adevăr iertare numai celui bun iertător i se cuvine.

Știm fiecare din examenul propriei sale conștiințe, că nu voind cu tot din adinsul, ci fie în pripă, fie stăpâniți de vre-o slăbiciune mai stăruitoare săvârșim fapte jignitoare pentru alții și că mai curând ori mai târziu ne căim și ne facem mustrări, iar părerea de rău și-e cu atât mai viuă, cu cât mai iertători sunt aceia, pe care i-am jignit.

Dacă așa este, e cestiune nu numai de bun simț, ci și de dreptate să fim îngăduitori față cu cei ce ne jignesc prin înfățișarea, prin vorbele, prin purtările ori prin faptele lor. Resplata și-o iau înșiși prin sine, dacă ne păstram bunul cumpăt.

Cu atât mai mare e nedreptatea și mai ur-

www.dacoromanica.ro

găsiți ne facem, dacă respingem pe cei ce-și mărturisesc vina și fie pe față, fie prin învederate semne de căință cer iertare.

Omul bine cumpenit nu răspunde la lovitura ce i se dă și nu ține seamă de ceea ce-l jignește pe el însuși. Aspru e numai când alții sunt jigniți, iar atuncia nu e la mijloc bunăcuviință, ci totdeauna asprul sîmțământ comun.

Copilul se pătrunde de spiritul îngăduinței, dacă e îndrumat a-și mărturisi totdeauna vina și deprins prin educațiune rațională cu gândul, că se iartă vina mărturisită. Sunt multe împrejurările, în care putem să-l facem să simtă, că ori-și-cât de mare ar fi mulțumirea de a le fi făcut altora bine, e încă mai mare mulțumirea de a te fi îmbărbătat să le faci bine celor ce te-au jignit.

Cuprins de sîmțământul acesta, el se va feri de conflicte, nu va răspunde la loviturile ce i se dau, va da uitării nedreptățile ce i se fac, într'un cuvânt, nici nu se va răsvrăti, nici nu va fi zăcaș, ceea ce e încă mai rău căci e, la urma urmelor, mai bine să-ți dai pe față mânia și să-ți verși focul decât să ferbi pe înfundate și să te faci tuturora nesuferit prin firea ta posomorâtă.

Ochii educatorului au dar să fie totdeauna îndreptați asupra stării sufletești a celor puși sub purtarea sa de grijă, și într'o casă bine condusă nu are nimeni să se așeze la masă fiind supărat, nici mai ales să se culce fără-ca să se fi împăcat cu toată lumea. Indeosebi copilul nu are să-și treacă mâhnirea de azi pe mâne, și serile mai nainte de a și face rugăcunea trebue să iee noapte bună de

www.dacoromanica.ro

la toți ai casei. El are să se pomenească în lume cu gândul, că'n fața lui Dumenezeu numai cel împăcat cu toți poate sa stee.

5. *Bunăvoința.*

Buna cuviință e un fel de a părea, și în gândul tuturora cuviincios e cel ce se arată respectuos, plin de atențiune, binevoitor, gata să îndatoreze pe alții și doritor de a le face tuturora plăcută viața. Intre oameni cuviincioși viața se strecoară dar lin și neturburată de supărări.

Cel ce primește însă semne de respect, de atențiune și de bunavoință se obligă, și e cestiune de bun simț să nu dăm năvală voind sa obligăm pe alții peste măsura, în care ei țin să fie obligați. In materie de bună cuviință onorat nu e numai cel ce primește, ci totodată și cel ce dă, și astfel e o lipsă de bună cuviință să dăm fără ca să fi cerut voie de la cel ce are să primească.

Cu adevărat cuviincios e dar numai omul îndemănatic, care ghicește gândurile și dorințele altora și îndatorează numai pe cei ce le fac bucuros onoarea de a o primi aceasta. Cel ce-și dă silința de a le face viața plăcuta și celor ce nu țin să li-o facă și el e supărător și se expune să fie luat drept un om obraznic.

De oare-ce vorba nu e, cum ești, ci cum vrei să pari, întreaga educațiune privitoare la buna cuviință numai în societate se poate face. Sunt anumite forme convenționale, pe care copilul are nu numai să li știe pe de

www.dacoromanica.ro

rost, ci să le și execute cu îndemânătăcie par' că nu le-ar fi învățat, ci sunt împreunate cu firea lui. Dacă actorii se pregătesc și fac dese repetițiuni pentru-ca să-și poată executa fiecare rolul serii cu-îndemânătăcia cuvenită, cu atât mai vârtos trebue să facă repetițiuni copilul, care se pregătește pentru rolul întregei vieți.

Incă de mic are să fie pus în legătură atât cu alți copii, cât și cu oameni mari, ca pe nesîmțite să câștige îndemânătăcia formelor, în care se dă pe față respectul, atențiunea și bunăvoința față cu altii, ca să știe, cum are să 'ndatoreze pe fiecare potrivit cu firea și cu poziținea lui, cum are să ție seamă de slăbiciunile altora, până unde poate să meargă cu silințele de a-i îndatora, cum are să primească amabilitățile altora, când are să se lase să fie poftit și cum poate să „frateze cu refuz" pe cineva.

Sunt cu toate aceste oameni, care au în mare grad îndemânătăcia formelor și se presentă cu toate aparențele distincțiunii, dar, când sunt atinși în egoismul, în amorul propriu ori în deșertăciunea lor, își dau în petec, își ies din rol și se dă pe față firea lor de oameni ordinari.

Buna cuviința adevarată și statornică, în toate împrejurările sigură nu se poate fără de modestie și discreținne, fără de corectitate și îngăduință, căci numai aceste dau măsura dreaptă și în darea, și în primirea semnelor de bunăvoință.

E hotărâtor pentru întreaga fericire a vieții să nu fim nevoiți a ne preface, ci sa ne putem arata cum în adevăr suntem, iar fără de

www.dacoromanica.ro

prefacere cuviin ios e numai omul în adevăr modest, discret, corect și îngăduitor. Chiar și fiind ce-va mai stângaciu, el nu-și dă nici odată în petec, rămâne neschimbat și știe totdeauna cum că se poarte atât față cu cei mai presus, cât și față cu cei mai prejos de el, care sunt mai sîmțitori și astfel și mai vrednici de cruțare.

Una din marile mulțumiri ale vieții e să fii mulțumit cu efectul, pe care l'ai produs asupra altora fără-ca să te fi siluit tu însu-ți pe tine.

IV. Ambițiunea.

Ambițiune e purtarea de grijă a individului, ca să-și desăvârșească propria ființă până la limita extremă a putinței sale de desvoltare.

Ca pornire firească înconștientă ea străbate întreaga lume viețuitoare și se dă pe față, ca culminațiune a egoismului, în toate amănuntele luptei pentru existență.

Indeosebi la om ea covârșește fie conștient, fie inconștient întregul egoism și devine ușor una din cele mai oarbe patimi.

Fiind purtare de grijă pentru desăvârșirea propriei ființe, ambițiunea e un puternic îndemn să ne stăpânim pe noi înși-ne, să ne păstrăm și creștem vigoarea trupească, să fim cumpătați, buni chivernisitori, plini de dignitate și cuviincioși, și ori și ce bun îndemn e luat drept „ambiție".

Excesul de ambițiune ne duce cu toate aceste la ruină trupească, la desfrâu, la risipă,

www.dacoromanica.ro

la înjosire, la brutalitate și poate să ne îndemne la cele mai rele fapte.

Buna vieţuire nu atârnă deci de la nimic atât de mult ca de la o raţională educaţiune în ceea ce priveşte ambiţiunea, căci în lipsă de ambiţiune omul se nemerniceşte, iar prin exces de ambiţiune îşi perde cumpătul şi se înrăieşte.

Ori-şi-care trebuinţă ne înţeţeşte numai câtă vreme nu a fost satisfăcută: în clipa satisfacerii încetează zbuciumul purtării de grijă. Ear ambiţiunea e satisfăcută când omul se simte ajuns la limitele extreme ale putinţei sale de dezvoltare.

Pentru-ca să poată avea sîmţământul acesta, el trebue să fie pe deplin dumirit asupra limitelor putinţei sale de dezvoltare şi să cunoască bine atât oamenii, cât şi împregiurările, în care îşi petrece viaţa.

Numai încetul cu încetul însă şi abia de tot târziu ajunge omul să se cunoască pe sine însu-şi, căci firea cea adevărată se dă pe faţă numai în faptele săvârşite sub înrâurirea împregiurărilor şi în efectul, pe care-l produc aceste fapte asupra altor oameni. Suntem surprinşi în fiecare zi de noi înşi-ne şi abia la o vârstă mai înaintată, după-ce desvoltarea s'a oprit, ajungem a fi cunoscuţi şi de noi, şi de alţii.

Cu atât mai cu anevoia ajungem să cunoaştem oamenii şi împrejiurările, de la care atârnă desvoltarea mai ales a personalităţii noastre.

Punem deci limitele putinţei noastre de desvoltare fie prea aproape, fie prea departe. Punându-le prea aproape, suntem lipsiţi de

www.dacoromanica.ro

ambițiunea cuvenită și mai mult ori mai puțin mulțumiți cu starea, în care ne aflăm, dar nu ajungem ceea ce am fi putut și trebuia să fim în virtutea propriilor noastre destoinicii.

Puindu-le prea departe, suntem mereu zbuciumați și nemulțmiți și de noi înși-ne, și de lume, căci, voind să ajungem ceea ce nu ne este dat a fi, ne silium a face ceea ce nu suntem în stare și nu numai ne petrecem viața în muncă silnică, ci săvârșim totodată și fapte, cu care nu putem să fim mulțumiți și care nu mulțumesc nici pe alții. Nici egoismul material, nici amorul propriu nici vanitatea nu poate să-l facă pe om atat de nesuferit și pentru sine, și pentru alții ca ambițiunea lipsită de măsură.

Cel mai haïn dușman e părintele și, în genere, educătorul, care abuzează de slăbiciunile copilului spre a-și usura sarcina împintenându-i ambițiunea- Il va face, ce-i drept, să ajunga departe mai ales în ceea ce privește desvoltarea personalității sale, să-și agonisească bogații, să-și facă legaturi ori să se ridice la înalte poziții, dar îl va nenoroci, căci omul ambițios în toate împregiurările e nemulțumit, cătrănit și zbuciumat.

Ori și care ar fi destoiniciile individuale, oamenii și împrejurările, care hotăresc putința desvoltării, viața sufletească a ne cuiua sunt gândurile și simțămintele ce se dau pe față în faptele lui. Cu cât mai multe gândești și simți și cu cât mai multe fapte săvârșești, cu atât mai bogată îți este viața, cu atât mai vârtos îți desvolți ființa.

Numai însă lucrând cu toată inima și pentru propria ta mulțumire ajungi să săvârșești fapte multe, iar cu toată inima și pentru

www.dacoromanica.ro

mulțumirea sa proprie lucrează numai cel ce se mărginește a face ceea ce poate să facă ușor și bine, ca să fie mulțumit de fapta sa și să mulțumească și pe alții. El își desfășură viața muncind întins și cu încordarea tuturor puterilor sale, iubește munca pentru că prin ea-și îndulcește viața, muncind se înalță pe sine însu-și, și această iubire de muncă e măsura dreaptă, vîrtutea cea adevărată în materie de ambițiune.

Pătruns de iubirea aceasta, omul se perde în mulțumirile propriei sale lucrări, ia oamenii și împrejurările așa, cum ar trebui să fie, și numai în clipele de nevoie, când e împedecat în lucrarea lui, își dă seamă, că nu sunt în adevăr oamenii și împrejurările cum se presentă în gândul lui: Ori și cât de adâncă iar fi amărăciunea în asemenea clipe, ea nu pornește din conștiința propriei vinovății, ci se revarsă asupra lumii și e trecătoare.

Cel deprins a-și petrece viața în lucrare întinsă le face toate cu toată nima și cu deplina mulțumire, e cuprins de adâncă repulsiune când e oprit în lucrarea lui, dar peste puțin se avântă iar la fapte, căci viața îi este scurtă și are să fie umplută.

Mai ales din punctul de vedere al ambițiunii copilul are să-și petreacă viața în lucrare necurmată și săvârșită cu toată inima pentru ca lucrarea să fie pentru el o trebuință mereu înteițitoare. Nimic nu-l istovește, nici nu-l îndrumează spre rele atât de mult ca moleșirea, trândavia și lipsa de încordări sufletești, care produc în inimă mai presus de toate nesuferitul gol al urâtului.

Amănuntele îndrumării spre iubire de muncă sunt cestiune de educațiune intelectuală. Aici e destul să se stabilească princi-

www.dacoromanica.ro

piul general, că copilul nu se pătrunde de iubirea de muncă decât făcând ceea ce face din propriul său îndemn și cu plăcere deplină, Acela, care-l silește să facă și ceea ce el însuși nu vrea, îi este dușman și-i strică viața întreagă.

In aceasta consistă marea importanță educativă a jocurilor și a distracțiunilor copilărești de tot felul.

Jucându-se ori căutându-și după impulsiunile lui momentane în ori și ce fel distracțiunea, copilul își încordează fără de siluire puterile și nu numai se dezvoltă prin el însuși trupește și sufletește făcându-se mai isteț și mai îndemânatic, mai inimos și mai stăpân pe puterile sale, ci se și îndrumează tot odată a face cu toată inima, deci și cu mulțumire tot ceea ce i se cere. El are dar să facă mereu câte ceva, să dreagă ori să strice, să umble și să alerge, să ridice ori să surpe, să-și măsoare puterile ori să se întreacă cu alții, viața lui în clocote are să se desfășoare, ceea ce e bine din toate punctele de vedere.

Ambițiuna fiind culminațiunea egoismului, în iubirea de muncă se restabilește unitatea educațiunii individuale. Ceea ce e bine din punctul de vedere al ambițiunii tot bine e și din punctul de vedere al egoismului material, din al amorului propriu ori din al vanității, căci întreaga educațiune e purtare de grijă pentru desăvârșirea ființei și astfel în vederea satisfacerii ambițiunii se face.

Rău e deci tot ceea ce nu satisface ambițiunea, și se perd în sec silințele de a corege viața omului, care nu e cumpătat, bun chivernisitor, plin de dignitate ori cuviincios. Omul numai întreg e om adevărat, și e destul să-și peardă bunul cumpăt într'o singură

www.dacoromanica.ro

privință pentru ca să i se strice întreaga ființă, care numai prin cumpenirea între ele a tuturor părților se desăvârșește.

Una singură e vîrtutea ce se da pe fața în toate faptele omenești, stăpânirea de sine, și e destul un singur păcat pentru ca să fii păcătos pornit a cădea din păcate în păcate.

B. Educațiunea personală.

Viața individuală a omului se deosebește de a animalelor nu numai pentru că e conștientă, ci și pentru că se desfășură în marginile rațional trase de stăpânirea de sine.

Ea numai în virtutea acestei marginiri raționale e morală.

Pe când animalul, ori și care ar fi el, e cu desăvârșire supus îndemnurilor sale firești și trebue neapărat să facă ceea ce în împrejurările date se potrivește cu firea lui, omului îi este dată și putința de a se pune împotriva firii sale individuale. În aceleași împrejurări și sub stăpânirea aceloraș trebuințe toate animalele de același fel, nu însă și toți oamenii vor face același lucru. Pe când dar omul are individualitate în adevăratul înțeles, animalele sunt numai fie variante, fie exemplare ale speciei.

Din conștiința acestei puțințe de a se individualiza pornește iluziunea, că e liberă voința omenească.

N'ar fi cu toate aceste raționale faptele omenești, dacă ele n'ar fi rezultate neapărate ale cumpănirii pornirilor, de care e cuprins în clipa hotărâtoare cel ce le săvârșește. Totdeauna cea mai puternică dintre porniri dă direcțiunea lucrării. Animalul e lipsit de li-

www.dacoromanica.ro

bertate pentru că e determinat numai de trebuințele egoiste, iar omul se simte liber fiindică are și alte trebuințe, care pot să fie în anumite clipe mai puternice decât cele egoiste și să-l determine împotriva firii sale individuale. Liberi ne socotim deci când suntem determinați de asemenea trebuințe morale și ne repunem stăpânindu-ne trebuințele fizice.

Asemenea trebuințe morale sunt toate cele pornite din simțământul de compătimire, și omul se coboară cu atât mai mult spre animale, cu cât mai mult trăește numai pentru sine și se simte cu atât mai vârtos om, cu cât mai stăruitor poartă grijă de alții.

Văzând stăruința, cu care animalele se alipesc în anumite împrejurări unele de altele ori de om și neadormita purtare de grijă, pe care cele mai multe o au pentru progenitura lor, ni-e greu să admitem, că omul el singur se poate pătrunde de simțământul compătimirii. N'avem cu toatte acestea decât să ne dăm seamă despre nimitoarea purtare de grijă, cu care sunt alcătuite — semințele plantelor și ouăle animalelor, pentru ca să ne pătrundem de convingerea, că tot ceea ce nouă ni se pare la animale compătimire e aspră poruncă a firii, egoism orb și neînduplecat.

Pasărea nu-și face cuibul, nu se ouă și nu clocește din iubire către puii,pe care nu-i are încă, ci supuindu-se unei porunci neînduplecate a firii, trebue neapărat să-și satisfacă trebuințele și altfel nu poate. Tot în vîrtutea trebuințelor egoiste poartă grijă de puii ei, pe care îi părăsește îndată ce s'au sburătorit, ca să se poată hrăni ei înșiși.

In același fel e egoistă ori și ce alipire a

www.dacoromanica.ro

animalului fie către alt animal, fie către omul ce poartă grijă de el.

Singur omul ia parte la dureri și la bucurii ori și unde se vor fi ivind ele; singur el poartă de grijă nu numai pentru sine, ci pentru tot ceea ce are viață.

Nu e și nu poate să fie om în toată firea, care e lipsit de compătimirea aceasta. Se poate numai ca ea să fie înăbușită de alte porniri mai puternice, în cât să nu iasă la iveală.

Egoismul e în toate manifestările lui mai înțelegător decât compătimirea, un sîmțământ mai inferior, în care partea emoțională e mai covârșitoare. Cu cât mai mulți suntem stăpâniți de egoism, cu atât mai puțin iese în noi compătimirea la iveala, caci „camașa e mai aproape decât surtucul". Daca poate omul să rabde la foame, poate cu atât mai vârtos să taie în carne vie și să chinuiască pe alții când e lipsit de cumpăt ori, stăpânit fie de amor propriu, fie de vanitate, fie mai ales de ambițiune. Numai stăpânindu-se pe sine ajunge sa-și poata da pe față firea compătimitoare și în adevăr omenească. Intreaga educațiune individuală se face dar în vederea vieții personale, și în lipsă de educațiune individuală educațiunea personală e peste putință.

Cu toate aceste cultivarea sîmțământului de compătimire e condițiune neapărată și pentru educațiunea individuală, căci nimic nu ne ajută de o potrivă, cu iubirea să ne stăpânim pe noi înși-ne.

Iubirea e în toate formele ei un sîmțenânt plăcut, care îndulcește viața. E destul să iubim pentru ca să ne socotim buni și să fim mulțumiți de noi înși-ne. Cu atât mai viua și mai stăruitoare este mulțumirea de a fi să-

www.dacoromanica.ro

vârșit fapte pornite din iubire. Însetați de mulțumirea aceasta, ne stăpânim cu tot dinadinsul și ajungem în cele din urmă la lepădarea de noi înși-ne. Cel mai mare binefăcător al nostru e dar cel ce ne face să iubim, căci nu numai ne ajută în silințele noastre de a ne stăpâni, ci ne îndrumează totodata spre mulțumirile curate, care dau vieții farmec.

Iubirea către tot ceea ce are viață e pornită din compătimirea firească și n'are să fie produsă în inima copilului, căci ea se ivește dela sine îndată ce el își dă seamă despre cele ce se petrec împregiurul lui. Nu se pot naște copii, care n'o au ori o perd, ci numai copiii, în care în urma unor anumite degenerațiuni fizice ea se înăbușe, dacă lipsește cuvenita purtare de grijă.

Ceea ce înăbușe compătimirea e, înainte toate, lupta pentru bunul traiu, în care se dă pe față răutatea omenească și se întărește egoismul. Pe om numai oamenii pot să-l desbrace de firea omenească și să-l facă aspru și nemilos.

Mai ales în vederea culturii simțământului de compătimire copilul are să-și petreacă viața ferit de nevoi, de amărăciuni și de conflicte, ca să-și poată da pe față firească iubire către alții și să nu fie stăpânit de porniri, care o înăbușe. Copilăria luminoasă și fericită e cea mai sigură zestre pentru întreaga viață.

Copilul are deci să trăiască pe cât se poate de mult numai în mijlocul celor ce-l iubesc și țin să-i facă viața plăcută, și fericit e cel ce poate să crească în mijlocul unei societăți în adevăr culte, în care cei cu desevârșire

www.dacoromanica.ro

mulți, dacă nu chiar toți, își dau silința de a se face vrednici de iubire.

Mai ales însă copiii, care sunt stăpâniți de impulsiuni momentane și adese ori nu sunt în stare să se stăpânească, ajung ușor să intre în conflict cu alții. Cultivarea rațională a sîmțământului de compătimire are deci sa porn easca dela ființe, care nu pot nici odata să-i facă supărări.

Toți copiii iubesc florile, care se impun iubirii fiind că sunt manifestațiuni ale unității de viețuire, podoabă neprețuita ale naturii vii, care-l încântă pe om prin forme, prin colori și prin miros. Această iubire firească s'o cultivăm pe nesîmțite în inima copilului Dăm farmec vieții lui și tărie inimii lui, dacă-l îndrumăm să pună sămânța în pământ, să se bucure când o vede încolțită și să urmărească planta răsărită în desvoltarea ei purtând grijă să nu fie înecată de buruieni și să aibă totdeauna destulă umezeală și ca. pământul dela rădăcinile ei să fie în deajuns afânat.

Incă mai mult iubesc copiii animalele încă mici, puișorii și boboceii, cățelușii și pisoii, purcelușii, iezii și mieluseii, care toate sunt drăgălașe pentru ca să se impună iubirii și purtării de grijă. Cu atât mai vârtos are să fie cultivată slăbiciunea aceasta, căci copilul, care poartă grijă de animale și de plante și nu e în stare să dea cu piciorul în câne, ba nici să calce iarba verde ori să rumpă crăci și frunze, îi va suporta și pe oameni cu toate păcatele lor, ba îi va iubi și va lua parte la durerile și la bucuriile lor cuprins de sîmțământul, că una și aceeași ființă alcătuim noi oamenii toți împreună.

Această conștiință a unității tuturora în

www.dacoromanica.ro

vieţuirea morală se dă pe faţă în două forme foarte deosebite una de alta: ca simţământ comun şi ca simţământ de caritate.

I. Simţământul comun.

Simţământul comun se dă pe faţă ca purtare de grijă pentru binele obştesc, e în toate formele lui aspru şi poate să-l ducă pe om atât la jertfa de sine, cât şi la neîndurare.

Dacă e adevărat, că fiecare simte durerile şi bucuriile nu numai ale sale, ci şi ale altora, e cestiune de egoism raţional să ne dăm silinţa, ca oamenii, cu care trăim împreună, să aibă cât se poate de multe plăceri şi să fie feriţi de dureri. Numai oameni lipsiţi de bun simţ ori orbiţi de patimi mari pot să spo rească prin faptele lor durerile lumii, în care-şi petrec viaţa, şi Socrat avea dreptate când spunea, că înţelept e cel ce săvârşeşte numai fapte potrivite cu binele obştesc. Şi pe sine însu-şi se răneşte cel ce tăie 'n carnea fraţilor săi.

Egoism e însă această purtare de grijă pentru binele obştesc, numai câtă vreme simţemântul de compătimire e mai mult ori mai puţin covârşitor. Oamenii desfrânaţi, risipitori, lipsiţi de dignitate, plini de deşertăciune ori stăpâniţi de ambţiune nu ajung să simtă şi bucuriile ori durerile altora şi astfel se perd în purtarea de grijă pentru sine înşi-şi. Chiar şi dacă n'ar fi dar răi, sunt nepăsători în ceeace priveşte binele obştesc, şi nota caracteristică a societăţilor lipsite de educaţiune raţională e, că cei răi, deşi puţini, se ridică deasupra, şiluiesc pe cei bine por-

www.dacoromanica.ro

niți și fac tot ceeace vreau, încât suferințele tuturora se sporesc într'una și viața celor ce iau parte la ele e din zi în zi mai nesuferită. Prin această sporire neîncetată a suferințelor obștești simțământul comun se exagerează și ori îți curmi firul vieții, ori îți iai lumea în cap, ori te răsvrătești și dai cu toporul.

Istoria omenirii e plină de asemenea fapte isvorâte din exagerat simțământ comun, și lipsit de judecată e cel ce crede, că egoismul material, amorul propriu, vanitatea ori ambițiunea unor oameni singuratici a putut să ridice și să arunce 'n lupte crâncene miile celor gata de a se jertfi. Alexandru Machedon. Iuliu Cesar, Omar, Carol cel Mare, Napoleon Bonaparte și toți câți-vor mai fi pus lumea 'n uimire s'au ridicat punându-se 'n fruntea maselor răsvrătite.

Ori-și-cât de rău ar fi deci omul lipsit de simțământ comun, încă mai rău e cel ajuns prin exagerarea simțământului comun fie la desnădăjduire, fie la răsvrătire. Mila către cei ce sufăr e firește împreunată cu ura asupra celor ce sporesc suferințele. și sbuciumată e a'arâ din cale viața omului, care nu păstrează măsura dreaptă în ceeace privește purtarea de grijă pentru binele obștesc.

Nici mila, nici ura, ci dreptatea hotărește faptele omului bine chibzuit, care iubește pe semenii săi, și măsura dreaptă în ceeace privește simțământul comun e simțământul de dreptate.

Acela, care fie din lipsă de pricepere, fie din pornire pătimașă, fie în lipsă de destulă iubire amărăște viața altora, e un om căzut, mai mult ori mai ușin desbrăcat de podoa-

www.dacoromanica.ro

bele firii omenești și astfel vrednic — nu de ură, ci de dispreț. Fie ori-și-cât de sus pus, fie împărat ori om cu stea 'n frunte, el de dispreț e vrednic, iar nu de ură, și disprețuindu-l îți iai satisfacțiunea tu însu-ți prin tine. Pui în gândul tău sus pe robul ori pe cerșetorul, fie chiar și pe altfel păcătosul, care-și dă în mărginile putințelor lui silința să aline suferințele altora, și-ți dai iubirea și stima pe față chiar sub ochii celor disprețuiți de tine.

Așa cere dreptatea, pe care ai s'o faci și s'o aperi în toate împregiurările, chiar și față cu cei ce ei înși-și n'o fac, căci e mai ușor să suporți nedreptatea decât să te împaci cu gândul de a o fi făcut ori de a fi o răsbunat prin altă nepreptate.

Nedreptatea se face însă și dând fie de milă, fie din vre-o altă slăbiuciune cui-va, fie chiar și celui nedreptățit, ceeace nu i se cuvine.

Impăcat cu sine poate să fie umai cel ce nici nu horopsește, nici nu se răsbună, nici nu părtinește.

Această măsură dreaptă nu poate să ni-o dee nici compătimirea, care ne face părtinitori, nici îndeosebi simțământul comun, care ne impinge spre răsbunare.

In practica vieții vorba nu e numai să iubim dreptatea și să fim în stare a ne da totdeauna seamă, ce este și ce nu este drept, ci să fim totodată neînduplecați stăruitori, ca nimănuia să nu i se facă nedreptate, iar stăruința aceasta nu putem să ni-o însușim decât luând parte la viața comună.

Trăind impreună, oamenii se ajută dupa pregiurări, între dânșii și la nevoi mari pun

www.dacoromanica.ro

umăr la umăr, ca să facă împreună ceeace nici unul dintre dânşii n'ar fi în stare sa scoata şi el singur la capăt. Işi are dar din vieţuirea împreună fiecare partea de folos, şi în vederea acestui folos se deşteapta în fiecare simţământul de solidatritate, care se poate precisa prin vorbele: Dacă le merge rău celorlalţi, n'o să-mi meargă bine nici mie.

Deşi pornit din egoism, acest simţământ al solidarităţii de interese ne îndeamna să purtăm grijă şi de alţii şi să priveghiem, ca sa nu li se facă nici o nedreptate celor solidarisaţi cu noi. El însă nu ne împedecă de a ne folosi noi înşi-ne de împregiurări, ca să facem nedreptate când interesele noastre individuale o cer aceasta. Cel mai îndrăcit tâlhar poate să fie şi el un bun tovarăş, numai însă câtă vreme nu i se da ocaziune să-şi traga spuza pu turtă.

I nacelaşi timp simţământul de soliditate ne împinge să luptăm împotriva tuturor celor nesolidarisaţi cu noi.

Numai prin intervenirea compătimirii se desvolta din simţământul de solidaritate cel comun, care nu numai ne ajută să 'nfruntăm ori şi ce ispită, ci ne mâna totodată şi spre lăpădarea de noi înşine.

In copilul, care dintru început numai pentru iubirea interesată are inima deschisă, înainte de toate simţamântul de solidaritate se cultivă, şi nu sunt puţini oamenii părăginiţi, care nu ajung nici odată să fie pătrunşi de simţamânt comun.

Formele, în care se da pe faţă simţamânul de solidaritate, sunt numeroase. Cele mai însemnate sunt simţământul familiar, cel de clasă, cel naţional, spiritul de corp, patriotismul şi iubirea de oameni.

www.dacoromanica.ro

1. Simțământul familiar.

Simțământul familiar e purtarea de grijă a individului pentru binele familiei, din care face parte. El pornește din conștiința solidarității de interese și se presentă ca egoism familiar, dar poate să devie prin cultură rațională simțământ comun.

Familia se întemeiază pe legătura de interese positive încheiată între soț și soție.

Chiar fără ca să se mai și iubească între dânșii, soții sunt fiecare interesat, ca cellalt să-și păstreze sănătatea, cumpătarea, avutul, demnitatea, bunul nume și hărnicia. Ei vor avea dar purtare de grijă fiecare și pentru cel-lalt, se vor ajuta între dânșii, își vor da silința să-și corecteze unul altuia ființa, se vor îmbărbăta în fața ispitirilor, își vor împreuna la nevoie puterile și-și vor împărtăși durerile. În înțelesul acesta sunt soț și soție un trup și un suflet. Preocupați însă fiecare de interesele sale, vor ține unul la altul numai în măsura folosaelor ce așteaptă dela viețuirea împreună și a mulțumirilor ce și le fac, se vor socoti nedreptățiți când pornirile ori interesele nu li se potrivesc și vor intra ușor și adeseori în conflict.

De oarece fiecare e dator să facă ceeace poate, acela dintre soți, care e superior fie ca individualitate, fie ca personalitate, de cele mai multe ori soțul, având mai multe datorii, va avea și drepul de a și le împlini și va stăpâni impuindu-și la nevoie voința. Impreunată cu răspundere, stăpânirea aceasta poate să fie aspră și e asupritoare, dacă nu e dreapta, ceeace se întâmplă mai ales când o

www.dacoromanica.ro

are femea stăpânită de impulsiuni momentane şi astfel adeseori pripită.

Încă mai grea e stăpânirea familiară după ce familia se desăvârşeşte prin spor de copii. Chiar şi dacă nu-şi iubesc copiii, părinţii sunt interesaţi să păzească sănătatea lor, să poarte grijă de buna lor desvoltare trupească şi sufletească, să-i ţină în ascultare şi să-şi dea încă mai vârtos silinţa de a-şi păstra sănătatea, de a-şi spori avutul şi de a se ridica în gândul tuturora. Cu cât mai mulţi sunt şi cu cât mai mari cresc copiii, cu atât mai mari sunt sarcinile, cu atât mai dese sunt conflictele şi cu atât mai greu e să li se facă tuturora dreptate.

Sîmţământul de solidaritate se dă pe faţa când ca egoism material, când ca amor propriu, vanitate ori ambiţiune a fiecăruia în ceeace priveşte întreaga familie. E deci lucru firesc, că o repulsiune mai mult ori mai puţin viuă se va produce faţă cu cei ce pagubesc familia ori o jignesc prin faptele lor fie în amorul propiu, fie în vanitatea, fie în ambiţiunea ei totdeauna mai mare decât cea individuală, căci limitele putinţei de desvoltare sunt la familiă mai largi decât la individ.

Pornind din punctul de vedere al principiului, că dela nimeni nu putem să cerem ceeace nu e în stare să facă, părintele înţelept nu va trata pe membrii familiei sale la fel, ci va cere dela unii mai mult, iar dela alţii mai puţin şi va avea mai multă purtare grijă tocmai pentru cei mai slabi şi mai neajutoraţi, care au nevoie de cruţare. Această adevărată dreptate foarte uşor poate să fie luata ca părtinire, şi chiar şi în cele mai bine con-

www.dacoromanica.ro

duse familii se pot ivi copii, care, socotindu-se horopsiți, se răsvrătesc. Cu atât mai vârtos se 'ntâmplă aceasta în familii rău conduse, în care părintele ușuratec ori stăpânit de slăbiciuni în adevăr face ori sufere nedreptăți. Astfel ajungem, ca copiii să se ridice asupra părinților ori frații să se dușmănească între dânșii.

Alta e desfășurarea vieții familiare, dacă e într'însa și iubire ca legătură sufletească. Iubirea e atât darnică, cât și îngăduitoare, și sotul, care iubește, e mai mulțumit când dă decât când primește, se dă deci întreg și nu cere decât ceeace i se dă cu toată inima. Chiar horopsit, el sufere, dar rabdă și nu se răsvrătește. De aceea nu e cu putință, ca numai unul dintre soți să iubească, căci devotamentul adevărat repune în urmă pe cel iubit, și se poate numai, ca slăbiciuni ori patimi să-i înnăbuse din când în când iubirea.

Iubindu-se între dânșii, soții sunt preocupați fiecare mai mult de interesele materiale și morale ale celui-l'alt decât de ale sale. Ei nu numai se stăpânesc unul de dragul celuilalt, ci sunt totodată și neadormiți priveghietori morali între dânșii.

Stim cu toții pe sotul păcătos, care sufere în umilință cele mai grele ocări, dar se răsvrătește când cine-va îi atinge cât de puțin sotia. Tot atât de bine stim soția, care se răpede cu ghiarele la ochii celui ce îndrăznește să-i atingă bărbatul.

Prin iubirea adevărată egoismul se perde în simțământul de solidaritate și se dă pe față numai ca simțământ comun — nu în înțelesul, că toți simt la fel, ci în înțelesul, că fiecare simte pentru toți.

www.dacoromanica.ro

Ear cel mai curat și mai firesc fel de iubire este cea părintească.

Obârșia firească a acestei iubiri e ambițiunea atavică a părintelui, ca să fie întrecut prin desvoltarea continuată în toate privințele de copilul său. Nu e cu putință părinte care nu are ambițiunea aceasta. Sunt oameni stricați, care nu vor să aibă copii, sunt oameni, care, răpuși de nevoi ori de patimi, își leapădă copiii ori îi omoară, sunt omeni, care, stăpâniți de păcate, își neglijează copiii, nu este însă și nu poate să fie om, care nu se simte mângâiat în sufletul lui când își vede copilul înflorind și nu se bucură știind, că altii poartă grijă de el.

Răsplata dreaptă a părintelui bun e încă mai adânca mângâiere și încă mai viua bucure de a-și vedé copilul înflorind sub propria sa purtare de grijă.

Iubindu-se dar, părintii își iubesc copiii cel puțin unul de dragul altuia.

Poate copilul să fie sarcină mai mult ori mai puțin grea, o „belea", cum adese-ori se zice, dar numai pentru cei ce sunt legați prin interese positive; pentru oameni, care se mai și iubesc, el e pe lângă toate cele-lalte și un nesecat isvor de ocaziuni spre da dovezi de iubire, si pentru mângâierea părintelui se fac multe, care numai din dragoste către copil nu s'ar face.

N'avem nevoie de știință înaltă, ci e destul bunul simț firesc pentru-ca să ne dăm seamă, că, ivită odată într'o familie, iubirea adevărată nu poate să rămâie închisă într'o sin gură inimă, ci trebue să răsbească încetul cu încetul și să pătrundă în toți stăpânind pe fiecare potrivit cu temperamentul lui. Soți,

www.dacoromanica.ro

care nu sunt numai tovarăși de viață, ci se mai și iubesc între dânșii, nu pot să nu-și iubească copiii. Părinți, dintre care unul îi iubește pe copii, vor ajunge mai curând ori mai târziu să se iubească și între dânșii. Copiii crescuți în iubire nu pot nici să nu-și iubească părinții, nici să nu se iubească fie măcar și numai pentru mângâierea părinților săi între dânșii.

Ivită odată în casă, iubirea se face stăpână, pe care nici deosebirile de vederi ori de interes individuale, nici nevoile grele, nici ispitirile, nici răutatea omenească nu mai pot s'o alunge, patimile o 'năbușesc fără-ca s'o răpună și numai nedreptatea poate s'o slăbească încetul cu încetul și s'o frângă în cele din urmă.

Legați odată prin iubire, membrii familiei se simt fiecare numai parte din acea-și ființă morală și sunt totdeauna nu numai gata de jertfă, ci totodată și îngăduitori. Deși preocupat fiecare mai mult de binele celor-lalți decât de al său și pornit a face tot ceeace îi este cu putință, ca să mulțumească pe ceilalți, în urma slăbiciunilor unora dintre dânșii se pot produce în familie neînțelegeri, mâhniri și conflicte. Ori-și-cât de mari ar fi însă aceste, ele sunt trecătoare, căci le covârșește iertarea iubirii, care e atât de neistovită, încât cel ce în adevăr iubește, stând în fața furcilor, la care e osândit cel iubit de dânsul, exclamă din adâncul inimii: In zadar, mie tot fiiu ori tot frate îmi este!

Câtă vreme stăpânește iubirea, e în toate împrejurările pacinică desfășurarea vieții familiare.

Iubirea se pierde însă, dacă abuzăm de ea,

Bibl. Mitropoliei Olteniei www.dacoromanica.ro

și în viața practică ori și ce abuz de iubire se prezentă ca nedreptate.

Membrii familiei fiind una sufleteste, cel mai neapărat semn de adevărată iubire familiară e inima deschisă. Cel ce iubește sta plin de încredere în fața celui iubit și nu are nimic de ascuns. Cel lipsit de inimă deschisă ascunde însă ceva, deci e înstrăinat, nu are încredere, nu iubește și poate să și mintă, să înșele ori să fure. Lipsa de inimă deschisă e deci o nedreptate față cu familia și în același timp cel mai primejdios început de înstrăinare.

Rău e, prin urmare, tot nedreptate, și ceea ce închide inimile, abuzul de inima deschisă, de buna credință, de bunătate, de spiritul de jertfă ori de firea îngăduitoare.

Incă mai rele sunt sîluirea, lipsa de cruțare, asuprirea ori răzbunarea.

Toate aceste nedreptăți sunt peste putință câtă vreme familia e pătrunsă de iubire; ele se ivesc însă pe nesimțite, dacă azi unul, mâne altul dintre membrii familiei își pierde, răpus de vre-o slăbiciune, bunul cumpăt, și ivite odată aceste, iubirea slăbește și încetul cu încetul se perde.

Statornicia în buna desfășurare a vieții familiare nu e deci cu putință fără de o rațională educațiune individuală, și rostul firesc al familiei e tocmai, că într'însa să se facă această educațiune, prin care se cultivă și asigurează și sîmțământul familiar.

Om bun nu poate să fie decât cel ce e bun fiiu, bun frate și bun soț; n'avem dar decât să creștem oameni buni pentru ca să ne ținem familia în stare bună.

In înțelesul acesta e adevărat, că în mumele bune se razămă viitorul, că familia e

www.dacoromanica.ro

temelia vieții sociale și că buna rânduiala socială se perde când slabește sâmțamântul religios, care-l îndrumează pe om spre lepădare de sine și spre îngăduință.

Perzându-se iubirea, familia rămâne ținută la un loc numai de conștiința solidarității de interese și fcarte ușor e sfărâmata de vrajbă.

Ceea ce mai poate s'o țină la un loc sunt legăturile și tradițiunile familiare.

Fiecare își găsește personalitatea, înainte de toate, în familia, din care face parte. E cestiune fie de egoism material ori de amor propriu, fie de vanitate ori de ambițiune să păstreze legăturile, daca familia e bogată și bine văzută, dacă ea are întinse legături de înrudire ori de prietenie, dacă fie în prezent, fie în trecut au eșit din ea oameni de mare valoare. Simțemântul familiar nu se mărginește la prezent, ci ia tărie din trecut și se revarsă și asupra viitorului, căci noi muritorii ne mângâiem gândindu-ne familia ca ceva ce mult timp a fost și încă mult timp va mai fi.

2. *Simțământul de clasă.*

Individualitate morală, familia are și ea un fel de personalitatea ei, hotărâta de poziținea ocupată prin membrii ei în trecut ori în prezent, și societatea rațional organizată nu e alcătuită din oameni răsleți, ci din familii, încât mersul ei e bun ori rău după cum bună ori rea e viața familiară.

In lupta pentru existență familiile legate prin înrudire, prin tradițiuni, prin același fel

www.dacoromanica.ro

de a viețui ori prin comunitate profesională, având aceleași interese și aceleași aspirațiuni, se solidarizează și alcătuesc împreună o clasă socială mai mult ori mai puțin bine închegată.

Deși numai simțemânt de solidaritate, simțemântul de clasă e, în genere, atât ca egoism, cât și ca amor propriu, ca vanitate și mai ales ca ambițiune de clasă mai puternic decât cel familiar, căci clasele sunt organisațiuni de lupta și foarte ușor trec dela apărare la agresiune. Ne este tuturora știută intoleranța de clasă, din care, dupa împrejurări, purced disprețul, repulsiunea, ura, mânia și toate îndemnurile rele, care învrăjbesc societatea, o țin în frământare necurmată și-o risipesc în cele din urmă.

Ori și care clasa sociala se menține numai în vârtutea parții, pe care o are în apărarea dreptății și, ori și cât de folositoare ar fi altfel, piere prin nedreptățile, prin care ii răsvrătește pe oameni. Cu toate aceste cele mai multe din nedreptăți sunt săvârșite din spirit de clasa, caci ceea ce nu ne iarta nici egoismul individual, nici simțemântul familiar, facem adese ori chiar cu un fel de satisfacțiune din simțământ de clasa, socotindu-ne în dreptul nostru când asuprim, disprețuim, jignim în ori și ce fel pe alții.

Cel mai mare interes al claselor sociale e deci, ca în familiile, care fac parte din ele, viețuirea sa se petreacă bine și educațiunea să se faca în mod rațional, caci fiecare ia și la viața clasei parte cu pornirile și cu apucaturile, cu vîrtuțile și cu slăbiciunile, pe care le are din familie.

Clasele sociale rațional conduse au dar o neadormita priveghiere asupra familiilor ce

www.dacoromanica.ro

fac parte din ele, se țin în cea mai aspră disciplină și elimineză tot ceea ce prin rele porniri ori prin slăbiciuni urâte poate să le compromită, să le slăbească ori să le împingă spre nedreptăți.

Rostul moral cel bun al claselor sociale e păstrarea acestei discipline, în vîrtutea căreia își perd personalitatea atât oamenii răsleți, care au rupt legăturile familiare, cât și declasații, care au ieșit ori au fost eliminați din clasa lor.

Păstrându-se disciplina aceasta, aduce în viața clasei fiecare cu sine iubirea, de care s'a pătruns în familie, sîmțământul de clasă ia toate caracterele sîmțământului comun și fie care poartă grijă mai mult de ceilalți de cât de sine însuși, toți se ajută între dânșii, toți se simt jigniți când unul e atins, toți sunt atât gata de jertfă, cât și îngăduitori, toți pun interesele clasei mai presus de ele familiare ori individuale.

Așa ajunge sîmțământul de clasă atât de puternic, încât sub stăpânirea lui indivizii se jertfesc ei înșiși ori sunt jertfiți fără ca să se socotească nedreptățiți.

Românul își exprimă sîmțământul de clasă în felul lui intuitiv prin vorbele „N'am a face cu el nici *în clin, nici în mânec*", deci „nu am nimic comun cu el", „Nu înjug cu el nici la vale, nici la deal, nici la coborîș, nici la urcuș".

Nu e în acest sănătos sîmțământ comun nici o notă de ură, de intoleranță ori de repulsiune, ci numai nepăsare față cu toți cei ce fac parte din alte clase,

www.dacoromanica.ro

3. Simțamântul național.

Pornind din gândul, că clasa sociala sunt familiile solidarisate în vîrtutea comunității de interese și de aspirațiuni, ne facem părerea, că națiune sau popor sunt clasele sociale solidarisate și că e destul, ca în familii educațiunea să fie rațională pentru-ca să se desvolte nu numai simțământul de clasă, ci și cel național.

Lucrul acesta nu e însă adevărat.

Nu clasele sociale, nici familiile, ci oamenii, care fac parte din ele, alcătuiesc națiunea fiecare potrivit cu individualitatea lui. Și simțamântul național nu pornește din constiința solidarității, ci din ubirea elementară, care leagă între dânșii pe cei sufletește înrudiți. El e simțământul comoun curat, și poate să fie slab ori chiar să lipsească la oameni buni, care au avut parte de cea mai rațională educațiune, și să însufletească pe cei mai stricați oameni și să-i ducă la lăpădare de sine.

Popor sau națiune sunt și se socotesc oamenii, care, trăind, lucrând, suferind și bucurându-se, în acelaș fel, și-au format obiceiuri și apucături comune, au tradițiuni, credințe, obiceiuri și apucături comune, și-au format o limbă comună și au același fel de a gândi și de-a simți, prin care se deosebesc de toți ceilalți.

Hotărâtoare pentru simțământul național e numai această înrudire sufletească, în vîrtutea căreia membrii aceleiași națiuni se înțeleg ușor între dânșii, lucrează cu toată inima împreună, urmăresc acelea-și scopuri morale și-și împărtășesc durerile și bucuriile.

www.dacoromanica.ro

Solidarisarea națională e numai o urmare firească a luptelor purtate pentru păstrarea naționalității ori pentru înlăturarea pedecilor ivite în calea dezvoltării naționale.

Simțământul național slăbește, dacă membrii națiunii se risipesc, încât nu mai pot să trăiască și să lucreze împreună, dacă ei se leapădă de tradițiuni, de credințe ori de obiceiuri, dar nu se perde decât prin înstrăinare culturală.

Cel odată înstrăinat, ori-și-cât de covârșitoare i-ar fi superioritatea individuală ori cea personală, stă isolat, nu înțelege „cugetele și simțirile" oamenilor, în mijlocul cărora-și petrece viața, nu e înțeles de aceștia, nu e în stare să ia parte la lucrarea națională, nu poate să aibă cuvenita înrâurire culturală, și e vecinic nemulțumit și cu sine, și cu lumea, om osândit la un fel de sihăstrie.

Cam la fel e viața ori-și-cărui om în mijlocul unei societăți, în care, slăbit fiind simțământul național, oamenii nu mai gândesc și nu mai simt la fel. Societatea e alcătuită de oameni, care pot să fie foarte cum se cade, dar, trăind fiecare pentru sine și în felul său, nu împreună, ci numai unii lângă alții, nu se pot înțelege între dânșii, intră mereu în conflict unii cu alții, strică azi ceea ce au făcut ieri și se mistuie mai mult ori mai puțin în sec.

De la cultivarea simțământului național atârnă dar nu numai ridicarea nivelului moral și intelectual al societății, ci și fericirea individuală a fie-cărui, căci grea e afara

www.dacoromanica.ro

din cele viața petrecută între oameni, de ale cărora inimi nu poți să te apropii.

Cartea aceasta e croită în dimensiuni prea mici pentru-ca să poată fi înșirate într'însa amănuntele educațiunii naționale și sunt ne voit a mă mărgini la principiile generale ce resultă din chiar firea naționalității.

Românul, legând naționalitatea și de originea comună, care e fără îndoială foarte hotărâtoare, zice în loc de „popor" și *„neam"* și *„neam de oameni"*, iar „neamul" e o ființă mare și cu viață neistovită.

Sunt apropiate limitele putinței de desvoltare la individ, mai depărtate la familie, de tot depărtate la clasa socială, dar la popor ele se perd și de aceea ambițiunea națională le covârtește toate. E deapururea neîmpăcat gândul, ca neamul tău să ajungă o dată mai presus de toate celelalte neamuri, și mii și mii de vieți s'au stins cu însufletire, valuri mari de sânge s'au vărsat sub stăpânirea acestui gând.

La această exaltare a sîmțământului național nu putem să ajungem decât deșteptând mândria națională întemeiată pe cunoașterea și prețuirea destoiniciilor mari ale neamului. Numai în cercul strâmt al familiei nu se poate dar cultiva sîmțământul național.

Cu cât mai larg e cercul, în care se petrece copilăria, cu atât mai în curând și mai îndeplin se potrivește firea individuală cu cea națională.

Alergând prin lume și traind în continua legătură sufletească cu poporul, având multe tunuri multe pe urma acestei legături și

www.dacoromanica.ro

luând parte la durerile și la bucuriile obștiei naționale, copilul își însușește pe nesimțite felul de a vedea și de a simți al neamului. se simte bine numai în mijlocul lui și e străin față cu cei ce nu fac parte din el.

Numai cel astfel „asimilat" poate să fie încântat de tradițiunile, de credințele și de obiceiurile naționale, să mărească în gândul lui destoiniciile speciale ale neamului sau și să se razăme cu toată încrederea pe ele, numai el e mândru de a fi ceea ce este, plin de pietate către părinți, buni și străbuni și totdeauna gata de a se da întreg pentru mărirea neamului său.

Cultul trecutului național, lauda faptelor săvârșite de străbuni, cunoașterea istoriei și a vieții petrecute în prezent, poesiile și literatura națională precum și operele de artă desăvârșesc sîmțământul național și pregătesc pe cei în viață pentru continuarea lucrării începute de predecesorii lor, nu pot însă să producă sîmțământul național în inimile celor lipsiți de el. Aceștia aud și înțeleg, văd și sîmt, dar nu cred, nu se încântă, nu se îmbărbătează, nu ne însuflețesc, ci iau parte la lucrarea națională numai pe cât interesele lor individuale, cele familiare ori cele de clasă o cer aceasta.

Prin înrâurirea unor asemenea oameni înstrăinați se risipesc popoarele desbinându-se mai întâiu în clase sociale, apoi în familii și în cele din urmă în indivizi.

4. Spiritul de corp.

Spiritul de corp e acel sîmțământ de solidaritate morală, care se produce în oamenii

www.dacoromanica.ro

ce în ori-şi-care împrejurări lucrează împreună ori în acela-şi fel.

El porneşte din amorul propriu şi se dă pe faţă ca neadormită purtare de grijă, ca drepturile corpului să fie respectate şi ca nici corpul, nici membrii lui să nu fie jigniţi în dignitatea lor. Orişi-ce lovitură dată unuia dintre cei solidarizaţi o simt toţi, şi asupra tuturora se răsfrânge şi ruşinea păţită de ori-şi-care. Sub stăpânirea spiritului de corp cei solidarizaţi priveghiază dar, ca ori-şi care dintre dânşii nu numai se pară, ci să şi fie în adevăr vrednic de stima şi de iubirea tuturora.

Spiritul de corp se deosebeşte de cel de clasă nu numai prin acest rost curat moral al lui, ci şi pentru-că corpul nu e compus din familii, ci din oameni scoşi din ori şi-ce legătură familiară.

La Dorohoi se produce un conflict între militari şi civili, şi la T.-Severin se ceartă între dânşii doi fraţi, unul căpitan, iar altul medic. Fiind stăpâniţi de spiritul de corp, ei s'ar certa şi dacă conflictul s'ar fi produs la Hamburg, la Palerma ori la Canton. Ei sunt însă de acea-şi părere, dacă sîmţământul de clasă e mai tare întrânşii.

De cele mai multe ori spiritul de corp covârşeşte pe cel de clasă, pe cel naţional, ba chiar şi pe cel familiar, ceea ce-i învrăjbeşte pe oameni. Alte dăţi el se produce în clasele sociale, ceea ce le face intolerante.

Fiind îndreptat spre asigurarea intereselor morale, spiritul de corp are toate caracterele sîmţământului comun şi anume mai mult pe cele bune decât pe cele rele. El e deci

www.dacoromanica.ro

cel mai rațional mijloc pentru păstrarea bunei rânduieli, și cei ce iau asupra lor sarcina de a conduce vre-o lucrare săvârșită de mulți oameni împreună își dau chiar și inconștient silința de a cultiva spirtul de corp pentru-ca cei puși sub conducerea lor să se controleze și să se îmbărbăteze și ei între dânșii.

Cu deosebire importantă e cultivarea spiritului de corp în armată, căci în lipsa lui armata e o adunătură de oameni, pe care nimeni nu se poate răzăma.

De mare ajutor e însă spiritul de corp și pentru toate ramurile administrațiunii, pentru întreprinderi industriale, comerciale ori culturale, pentru reuniuni și societăți constituite în vederea ori și cărui scop, totdeauna, când oameni mulți au să scoată împreună ceva la capăt.

In școli spiritul de corp e nu numai pregătire rațională pentru viața comună, totodată și cel mai neaparat mijloc de educațiune. Mai ales în internate disciplina și bunul mers al lucrării nu se pot asigura decât prin cultivarea spiritului de corp, în virtutea căruia școlarii se iubesc, deci se și controlează și ajută între dânșii.

Semne ostentative și în acelaș timp mijloace de întărire ale spiritului de corp sunt steagul și uniforma.

Spiritul de corp se întărește însă mai ales în lupta pentru dreptate și pentru onoare și slăbește în urma nedreptăților ce se fac înlăuntrul corpului ori pe care corpul le face ori le tolerează. Pretutindeni dar, unde lupta e grea, fâlfâie steagurile și oamenii își au portul după grupările corporative, numească-se ele tagme, cinuri bresle, stări și în

www.dacoromanica.ro

ori și ce altfel. Indată ce corporațiunea s'a compromis savârșiud ori tolerând fapte neiertate, steagul se ascunde și oamenii se leapădă de portul ei pătat.

Cei ce-și leapădă portul știu totdeauna, de ce li-e rușine să-l păstreze.

5. *Patriotismul.*

Patria e țara părinților, căreia îi mai zicem și țara mumă, fiind că prin ea ne-am născut sufletește; e bucata de pământ adeseori de tot mică, unde ni-am petrecut copilăria și ne-am îndrumat a gândi și a simți. Adaptați fiind trupește și sufletește cu clima, cu împrejurările, cu oamenii și cu felul de a viețui de pe acea bucată de pământ, nu putem să ne 'simțim nicăiri atât de bine ca pe ea și o dorim totdeauna, când suntem departe de ea. La cei ce și-au petrecut copilaria prin munți ori pe țărmurii mării acest dor de țară e atât de viiu, în cât poate să ia caracterele unei boli grele, nostalgia, care duce la moarte.

Cu dorul de țară e împreunata de cele mai multe ori și durerea de neam a celui ce petrece departe de poporul, în mijlocul căruia a crescut.

Din dorul de țară și din durerea de neam isvorește iubirea de țară, numai însă la oameni, care au avut copilarie fericită.

In sufletul omenesc se leagă pentru totdeauna unele de altele cele ce s'au prezentat împreuna lnării amințe și celui ce a avut în timpul copilăriei sale multe bucurii îi sunt scumpi oamenii, prin care le-a avut, și pline de fermec locurile, unde îi știe pe acei oa-

www.dacoromanica.ro

meni. Nu pot însă să-și iubească nici țara, nici neamul oamenii, care au avut copilărie amărâtă și lipsită de lumină.

Iubirea de țară și de neam se cultivă dar făcându-le copiilor cât se poate de plăcută viața și îndrumând pe copii și pe oamenii tineri să facă excursiuni și călătorii pentruca iubirea să se resfrângă asupra unui cerc cât se poate de lung.

Această iubire nu e însă numai ea prin ea patriotism.

Poate cineva să fie rău patriot cu toate că ține la țara și la neamul său și bun patriot și în o țară, în care nu și-a petrecut nici copilăria, nici tinerețele.

Pentru ca să fii bun patriot, ai să fii, înainte de toate, om bun, adecă bun fiiu, bun părinte, bun soț, bun frate, bun prieten, care-și face din propriul său îndemn și pentru propria sa mulțumire datoria.

Aceasta ni-o spune Ovidiu în versurile:

«Aurea prima sata est aetas quae vindice nullo
Sponte sua legem. fidem, rectumque colebat».

De oare ce fie din egoism individual, fie din sîmțământ familiar ori de clasă, fie din intoleranță națională, fie din spirit de corp oamenii sunt adese ori de rea credință și se nedreptățesc unii pe alții, toate familiile, toate clasele sociale, toate popoarele și toate corporațiunile, care trăiesc pe o bucată de pământ bine limitată s'au solidarizat pentru ca să asigureze și să apere împreună drepturile lor și ale ori și căruia dintre membrii săi.

In vederea acestei asigurări a dreptății s'au înființat statele, — se croiesc legile și se creiază așezămintele comune de tot felul.

www.dacoromanica.ro

După vremuri și împrejurări s'au ridicat deasupra familii cu destoinicii mari și au stăpânit ca dinastii potrivit cu propriile lor interese, s'au impus clase sociale și au asuprit pe celelalte, au luat câte un popor conducerea în luptă cu altele ori o corporațiune mai puternică a hotărât mersul întregei vieți comune. Totdeauna însă cei de rea credință, abuzând de poziținea ce și-au creat, ca să facă nedreptăți, au fost dați în cele din urmă la o parte și statele, în care nu s'a putut asigura dreptatea pentru toți, s'au risipit, căci rostul firesc al vieținirii în state e asigurarea dreptății, și cel mai înalt interes al statului e respectarea necondiționată a legilor fie ele chiar și păgubitoare pentru stat.

Aceasta ni-a spus-o Scipon Africanul Emilian când, vestit despre moartea cumnatului său Tiberiu Grachu, care din iubire către patrie nesocotise constituțiunea, a rostit vorbele „Ca el să pață toți cei ce vor mai face ca dânsul"! Și în adevăr, în urma faptei lui Tiberiu Grachu s'au deslănțuit crâncenele lupte de peste o sută de ani, în care a perit republica romană și s'au sleit puterile vii ale poporului roman.

Legile rele au să fie schimbate, dar câtă vreme sunt în vigoare nu pot să fie călcate nici chiar când prin aceasta s'ar înlătura nedreptăți.

Patriotismul consistă în neînduplecata stăruință asupra dreptății astfel înțelese, și patriot e cel ce nu e în stare să facă nedreptate și e gata să-și jertfească munca, avutul și sângele în lupta purtată împoriva celor ce o fac.

Educațiunea patriotică pornește dar din familie, care are să ne dea oameni buni în

www.dacoromanica.ro

toate privințele, și se desăvârșește prin cultivarea spiritului de corp și a sâmțământului național, dându-ne oameni întregi, care se stăpânesc pe sine și nici din egoism, nici din sâmțământ de clasă, nici din iubire de neam ori de țară, nici din spirit de corp nu fac ori nu sufăr nedreptatea.

Prin această neîndupleçată stăruință asupra dreptății ia sâmțământul comun și patriotismul îndeosebi caracterul de extremă asprime ce se dă pe față în pedepsele aspre precum și în războaie, căci măsura iubirii către toți e disprețul și prin exagerare ura și mânia oarbă către cei ce fac nedreptăți.

6. *Iubirea de oameni.*

Cultivând prin purtarea de grijă pentru plante și pentru animale, sîmțământul compătimire, deschidem inimile și pentru iubirea de oameni, căci e lucru firesc, că cel ce cruță plantele și are slăbiciune pentru animale să fie milos față cu oamenii.

Nu sunt cu toate acesta rari oamenii, care-și petrec viața purtând grijă de plante și de animale, dar nu pot să-i sufere pe semenii lor și își petrec viața în retragere îndărătnică.

Asemenea oameni înstrăinați de semenii lor pot să fie în toate privințele buni, patrioți devotați, chiar gata totdeauna de a aduce jertve, ca să aline suferințele altora, dar sunt aspri și neiertători, le fac toate siluindu-se pe sine, ca să nu fie nevoiți a-și face mustrări, și nu cunosc mulțunirea bunei făptuiri.

www.dacoromanica.ro

Sunt așa numiții misantropi totdeauna pesimiști, în gândul carora omul e o ființă urâta și pornita spre rautăți, iar viața e un fel de spașire, căreia are fiecare să i se supuna cu rabdare chinuindu-se însuși pe sine.

Cuprinși mereu de durerea de a fi, ei caută mângâire în mulțumiri impersonale și, ca să o poată avea, sunt stăpâni pe sine, gata de a-și face în toate împrejurările datoria, totdeauna corecți, oameni cu desăvârșire buni și nesuferiți numai prin neînduplecata lor staruință, ca și alții să fie ca dânșii.

Lipsiți însă de educațiune rațională și mai ales de cultură în ceea ce privește sâmțământul de compatimire și iubirea catre natura, oamenii astfel înstrăinați de semenii lor se îndârjesc și se fac dușmani ai neamului omenesc, sunt cuprinși cu atâ. mai vârtos de durerea de a fi și-și caută compensațiune în mulțumirea diavolească de a fi savârșit fapte, prin care le fac și altora nesuferită viața.

Această posomorâtă stare sufletească nu poate să fie decât urmarea suferințelor prea mari. Ea se produce la oameni, care au fost horopsiți în timpul copilăriei, au suferit mari nedreptăți, au avut multe și grele desamăgiri, s'au luptat cu patimi mari ori au fost chinuiți de boli îndelungate și dureroase, care li-au înăcrit viața.

Numai începe nici o îndoială, că aceasta predispozițiune sufletească e împreunată cu anumite degenerescențe în organizmul trupesc și ca aceste se pot transmite prin moștenire.

Cei mai mulți făcători de rele ies din copii părăsiți, împinși încoa și încolo și chinuiți, mai ales nelegitimi ori chiar lepadați, și cri-

www.dacoromanica.ro

minologii au constatat, că ei sunt aproape toți stigmatisați încă din naștere, predestinați în vârtutea unor degenerescențe fizice să-și petreacă viața în rele făptuiri.

Acest fel de a vedea e împotriva judecății sănătoase, căci el ia efectul drept cauză.

Nu însuși prin sine, ci numai în comparațiune cu alții e omul bun ori rău.

Nebunul e într'aiurea, nu poate nici să ție seamă de realitatea împrejurărilor, nici să se stăpânească pe sine, un om bolnav sufletește și trupește, ne-bun fără ca să fie rău, făcător de rele fără ca să aibă vre-o vină. N'avem decât să-l vindecăm trupește pentru ca să se facă din ne-bun iar bun.

E însă lucru știut, că primul semn de nebunie e perderea simțământului de dreptate, Fapta rea e deci un act de nebunie și făcătorul de rele; în timpul, când săvârșește fapta ori stăruie asupra ei, nu e în toată firea, ci un smintit cu atât mai primejdios, cu cât mai des îi vin „furiile" și cu cât mai stăruitoare sunt ele. El e bolnav, iar cauza boalei e lipsa de purtare de grijă, vieţuirea neraţională, petrecută în sbuciumări și în excese de tot felul.

Dacă sunt dar copii, care în urma păcatelor să ârșite de părinții, bunii ori străbunii lor intră stigmatizați în lume, ei au nevoie de o mai stăruitoare purtare de grijă, de mai multă iubire, de o mai rațională viețuire, de o mai neistovită bunăvoință și de o mai deplină cultivare a simțământului de compătimire, ca să nu-și peardă firescul simțământ de dreptate. Ei se fac, dacă se fac, oameni răi nu pentru că s'au născut stigmatizați, ci fiindcă au fost lipsiți de purtarea de grijă,

www.dacoromanica.ro

pe care o cereau stigmatele, și s'au răzvrătit asupra celor ce nu li-au dat-o.

Cel ce a avut parte de educațiune în toate privințele nu poate să nu-și iubească semenii, căci, pornită din iubirea de oameni, educațiunea în toate amănuntele ei numai prin iubire se poate face și tot iubirea de oameni e și cel mai culminant rezultat al ei. De aceea în societățile bine așezate oamenii toți sunt interesați, că copiii să aibă parte de bună educațiune, și toți se socotoesc educatori pentru ori și care copil.

Fiind vorba de sîmțămîntul comun, nu avem să înțelegem iubirea ce ni se cere prin vorbele „Iubește pe deaproapele tău cum te iubești pe tine însu-ți", căci aceasta e caritate, nici iubirea celor ce strigă „Libertate, egalitate și frățietate", căci aceasta pornește din egoismul nemăsurat al celor ce se sîmt jigniți în libertatea lor de a profita de slăbiciunile altora, puși mai prejos de cum țin să fie socotiți ori tratați fără cuvenita dragoste frățească.

E chestiune de egoism să fii în toate împrejurările, deci și ca cetățean, om cum se cade, corect și respectuos față cu ori și cine, să te folosești de drepturile tale fără ca să jignești pe alții, să-ți faci fără șovăire datoriile, să aduci la nevoie chiar jertfe, deci să tratezi pe toți oamenii ca frați de o potrivă cu tine, căci așa te străcori mai ușor prin lume și o să-ți meargă mai bine.

Acesta e patriotizmul omului cu bun simț practic ce ține la țara, în care se simte bine, ori și care ar fi ea, și, dorind să se pună bine cu toată lumea, strigă cu bună credință „Libertate, egalitate și frățietate".

www.dacoromanica.ro

Cel ce îi iubește însă pe oameni își dă foarte bine seamă, că ei nu sut de loc egali și nu pot, prin urmare, să aibă aceași libertate. El însuși nu dă nici o dată ceea ce i se cere, ci fie mai puțin, fie mai mult, după cum îl iartă puterile; dragostea frățească-l va îndruma dar, ca pentru cei slabi și neajutorați să ceară cruțare și ocrotire, pentru cei rau porniți priveghere neadormită și libertate numai pentru cei ce sunt stăpâni pe sine.

Pe oamenii singurateci îi trece cu vederea și milă nu are, căci gândul lui e îndreptat spre binele obștesc, căruia i-l jertfește la nevoie și pe cel mai nevinovat individ.

Simțământ comun, care se revarsă asupra rasei și în cele din urmă asupra întregului neam omenesc, iubirea de oameni se dă pe față ca egoism în purtarea de grijă pentru ușurarea traiului omenesc. Din acest egoism omenesc pornesc invențiunile și descoperirile de tot felul, așezămintele culturale, industriale și comerciale, toate silințele încordate pentru ca oamenii, ori și unde ar fi ei, sa-și poată satisface cu cât de puțină osteneală trebuințele. Dacă dar cei ce iau parte la aceste silințe sunt săltați, o legitimă repulsiune se produce în fața celor ce într'un fel ori într'altul sporesc greutățile viețuirii, și cu cât mai multe sunt nevoile, cu atât mai aspră e forma, în care egoismul omenesc se dă pe față.

Încă mai aspră e forma, în care e dă pe față amorul propriu omenesc. Cel ce iubește pe semenii săi, se simte jignit când ori și care om e atins în dignitatea lui ori se înjosește el însuși pe sine.

www.dacoromanica.ro

Jignirea e cu atât mai adâncă, cu cât cel ce e atins ori se înjosește nu-și dă și el însuși seamă despre aceasta. Din această jignire pornește întreaga muncă uriașă ce se savârșește spre a ridica nivelul moral și intelectual al întregului neam omenesc, pentru ca în ori și care om el să se prezinte în deplina lui dignitate.

Numai e vorba de familii ori de clase sociale, nici de popoare ori de state, care se soocotesc în legitima apărare nedreptățindu-se între ele, ci de acea dreptate absolută, pe care poporul roman, la începutul vieții lui atât de intolerant, a precizat-o în *„jus gentium“*, de *„pax romana“*, pe care Vergiliu o laudă în vorbe atât de calde.

Cu cât mai departe străbate și cu cât mai multe inimi stăpânește iubirea de oameni, cu atât mai ferită de suferințe e viețuirea aici pe pământ și cu atât mai vârtos se ridică omul mai presus de grijile zilnice.

Acest dor de universală înălțare e ambițiunea omenească, din care pornește ori și ce îndemn spre muncă intelectuală atât în știința, cât și în artă.

Omul stăpânit de egoism ori înstrăinat de semenii săi caută în știință și în arta proprie sa mângâiere, și numai cel pătruns de iubirea de oameni ostenește pentru ca, împărtășindu-le turora mulțumirile sale, să ducă neamul omenesc înainte spre desăvârșirea visată de dânsul.

II. Caritatea.

Caritatea sau milă e partea slabă și dulce a compătimirii, sîmțământul de duioșie tot-

www.dacoromanica.ro

deauna plăcută, care ne cuprinde când luăm parte fie la bucuriile, fie mai ales la durerile altora.

Ea este o pornire firească ce dă farmec vieții și nu se poate să fie strînsă, ci e numai înăbușită de alte porniri mai puternice, când nu se dă pe față.

In practica vieții mila e purtare de grija pentru binele fiecăruia în deosebi și duce la mari mulțumiri sufletești prin lepadarea de sine.

E învederat, ca oamenii prea miloși, pierzând din vedere obștia de dragul singuraticilor, sunt prea îngăduitori și astfel lipsiți de sîmțământ comun întocmai precum cei stăpâniți de simțământul comun sunt nemiloși.

Atât egoismul, cât și compatimirea sunt isvoare de sîmțaminte inferioare, în care elementul emoțional e mai mult ori mai puțin covârșitor, deci îndemnuri sau porniri spre fapte.

Ca milă compătimirea e cel mai puțin emoțional dintre sîmțămintele inferioare. In gândul Brahmanilor ea e chiar sîmțamânt cu desavârșire superior, o mângâiere sufletească lipsită de ori și ce îndemn spre fapte. In același fel și o gândește Platon, și iubirea așa zisă platonică e o plăcuta stare sufletească, din care nu are să urmeze nimic în ceea ce privește faptele celui cuprins de ea.

De oare ce compătimirea e una din marile podoabe ale firii omenești, numai oamenii desbrăcați prin patimi urâte de firea omenească pot să se simtă jigniți când alții se bucură ori să fie cuprinși de mulțumire diavolească în fața durerilor, de care sunt chi-

www.dacoromanica.ro

nuiți alții. Cel milos se simte dar înălțat în gândul său, bun și vrednic, și e cuprins de duioșie când ia parte fie la bucuriile, fie mai ales la durerile altora.

Duioșia aceasta e și ea singură destulă mângâiere, căci îl face pe cel cuprins de ea să se simtă om în puterea cuvântului. Încă mai îndeplin om, mai mângiat prin sine însuși și mai fericit e cel ce se îmbărbătează și se leapădă de sine, ca să aline suferințele altora prin faptele sale.

Reforma lui Buddha pornește din acest gând al iubirii active și mai fericitoare, iar legea noastră creștinească ne învață, că e moartă iubirea fără de fapte.

Buddha și-a împărțit bogățiile între cei nevoiași, a îmbrăcat vestminte de cerșetor și-a umblat ca om fără de căpătâiu prin lume. Tot astfel au făcut și foarte mulți dintre închinătorii lui Christos, care s'au jertfit ori s'au lepădat de cele lumești și au trăit mai mult pentru alții decât pentru sine înși-și.

Aceștia nu s'au abătut dela măsura dreaptă ce ni se dă în povața, ca să iubim pe deaproapele nostru cum ne iubim pe noi înși-ne, căci ei atât și numai atât se iubeau pe sine și mai vârtos se fericiau dându-li-se altora. Nu mai încape dar îndoială, că fericit și cu adevărat înțelept e cel ce-și reduce trebuințele și trage dela gura sa pentru ca să-i rămâie cât de mult pentru alții.

Trebue cu toate aceste să fie un hotar, peste care nu are să treacă nimeni în săvârșirea faptelor pornite din milă. Mila poate și ea să devie patimă, deci izvor de dureri, un sîmțământ, în care covârșește elementul e-

www.dacoromanica.ro

moțional, și cel ce trece în milă măsura dreaptă nu se ridică, ci se înjosește. Și în materie de caritate numai stăpânirea de sine e vârtute.

Ori și cât de mare ți-ar fi mila, mângâie-te c'o simți, dar mărginește-te a face atât, cât ești dator, căci, făcând mai puțin, ești nemulțumit cu tine însu-ți, iar făcând mai mult, nedreptățești pe alții și ești încă mai nemulțumit.

Spre această măsură dreaptă are să fie îndrumat copilul dându-i-se cât mai des ocaziunea de a le face altora binele, pe care-l poate fără de a se căi.

Cultivarea simțământului de caritate e de cea mai mare importanță pentru fericirea individuală, și îi facem copilului cel mai mare bine îndrumându-l să ia parte la bucuriile și la durerile altora și să aline în mărginile putințelor sale suferințe. Din punctul de vedere al vieții obștești însă caritatea e fara de valoare, ba adese ori chiar un fel de calamitate.

In lipsă de simțământ comun mizeriile vieții sunt atât de multe și de mari, încât caritatea nu poate să le înlăture și stă oare cum uimita în fața lor. In luptă cu nevoile vieții numai iubirea de oameni poate să ne ducă la biruință, și nu sunt puțini aceia, care, dându-se în această luptă la o parte, săvârșesc acte de caritate fie din egoism, ca să se pună bine cu lumea, fie din amor propriu, ca să se încânte de sine înși-și, fie mai ales din vanitate, ca să pară miloși. Sunt chiar oameni, care trăiesc în desfrâu, se înjosesc, sporesc fără de milă suferințele omenești și săvâr-

www.dacoromanica.ro

sesc acte de caritate pentru ca lumea să fie mai îngăduitoare față cu dânșii.

Toți aceștia strică rostul vieții comune abuzând de nevoile altora și nu pot să aibă mulțumirea împreunată cu gândul de a fi săvârșit o faptă bună.

Mulțumirea aceasta îi este dată numai celui ce face dar din dar și din prisos cu inima curată.

Dacă întâlnești dar în calea ta vre-un nevoias, dă-i copilului trei bani și zi-i, „Dă din ei cât te trage inima, dar păstrează ceva și pentru tnine".

Prin cultivarea sîmțământului de datorie astfel înțeles se desăvârșite educațiunea personală, și, gândită la un loc, întreaga educațiune e cuprinsă în vorbele: păstreaza-ți buna stare trupească, fii cumpatat și bun chivernisitor, plin de dignitate, cuviincios și muncitor, fă-ți datoria față cu familia, clasa socială, corporațiunea, națiunea și țara ta, precum și față cu întreaga omenire și-ti este iertat sa ai și mângâierea sufletească de a fi alinat suferințele altora.

Cel ce se leapădă de tată și de mamă, de soție și de copii, de frați di de surori și rumpe toate legaturile cu societatea pentru ca să-și petreaca viata ostenind pentru alții, nu poate s'o facă aceasta decât cu învoirea celor interesați, ca sa n'o facă.

C. Educațiunea impersonală.

Ajuns odata să-și poată da seamă despre cele ce se petrtec împregiurul lui, copilul examinează cu luare aminte lucrurile, ca să le

www.dacoromanica.ro

cunoască bine și să-și facă despre fiecare din ele idee clară. După-ce și-a făcut idei despre lucruri, aceste se frământă mereu în capul lui și el compara, cercetează și face întrebări, ca să le înțeleagă. Nu are apoi odihnă, până ce nu s'a dumirit într'un fel ori într'altul, de ce anume e fiecare lucru cum îl știe, din care cauză și în vederea cărui scop.

Acest neastâmpăr al nedumiririi, nepotolita sete de a cunoaște, de a înțelege și de a ști, e cea mai neistovită din toate trebuințele omenești, căci viața lui toată omul cunoaște, înțelege și știe puține și niciodată nu ajunge să nu-i rămâe încă multe necunoscute, neînțelese și neștiute.

Nu e această trebuință sufletească de-o potrivă cu curiositatea, pe care o au și animalele.

Animalul ia și el aminte, deci cunoaște și-și formează idei concrete despre lucrurile ce stau în oare-care legătură cu viața lui. El însa nu-și dă seamă despre ceeace cunoaște, nu compară, nu se dumirește asupra rostului acelor lucruri, nu scurtează cauze și efecte, nu înțelege și nu știe.

Nu e însă numai aceasta deosebirea dintre curiositate și trebuința de a ști.

Voind să aflăm rostul vre-unui lucru, căutam — nu causele care l'au produs, ci scopul, în vederea căruia este el cum îl știm.

Dacă vom examina un bob de fasole, vom constata, înainte de toate, că el e înfășurat într'un fel de peliță tare și ne vom da seamă, că rostul acestei pelițe e să protează părțile mai gingașe ale seminței, cum coaja de alună protege sâmburele. Examinăm dar bobul îna-

www.dacoromanica.ro

inte și constatăm, că el e alcătuit din două părți, între care se află embrionul. Din embrion au să iasă rădăcinile și cotorul, iar cele două părți sunt primele două frunze ale viitoarei plante.

Suntem dumiriți, împăcați și punem bobul la o prte pătrunși de gândul, că el e întocmai cum trebue să fie.

Dacă se 'ntâmplă însă, ca una din cele doua părți să nu fie la fel, stăm cuprinși de viuă nedumirire. Care e rostul deosebirilor? De ce n'au să fie primele două frunze întru toate de o potrivă? Fiindcă nu ne putem dumiri asupra rostului deosebirilor, căutăm cauzele, care le-au produs, și câtă vreme nu le-am gasit, rămânem stăpâniți de gândul, că nu e bobul cum trebue să fie.

Acelaș fel de nedumirire ne cuprinde când constatăm, că bobul de grâu are — nu două părți, ci una singură, ori când dăm în nuca peste cei „patru frați".

In fiecare clipă a vieții noastre suntem neliniștiți, căci ori-și-care lucru, care nu e ori nu ni se pare a fi cum trebue să fie, ne pune în nedumirire, ni se pare interesant, adese-ori chiar uimitor, pocit în felul lui și mai mult ori mai puțin supărător, iar de supărarea aceasta nu putem scăpa decât dumirindu-ne prin constatarea fie chiar și greșită a efectelor și cauzelor lui.

Repaosul sufletesc e cu putință numai în fața lucrurilor, care sunt învederat cum trebue să fie: multe, puține, aceste ne încântă, și încântarea aceasta e cea mai curată mulțumire a vieții omenești.

E înveder at, că cu cât mai adânc pătrundem

www.dacoromanica.ro

în tainele firii, cu cât mai bine cunoaștem și înțelegem lucrurile din lume, și cu cât mai bine suntem dumiriți asupra scopurilor și asupra cauzelor, cu atât mai des și mai îndeplin ne împărtășim de aceste mulțumiri.

De aceea scrutătorii de ori-și-ce fel sunt mari binefacători ai omenirii, care prin roadele muncii lor adaugă la fericirea tuturora și la a fie-căruia îndeosebi.

Lucrurile din lumea ce se desfășură în aievea nu sunt însă întocmai cum trebue să fie, ci pocite unele mai mult, altele mai puțin, fiecare 'n felul lui potrivit cu împrejurarile, în care trece prin ființă.

Acesta e adevărul, din care a pornit Platon în plăzmuirea ideilor sale, care sunt lucruri gândite așa cum trebue să fie.

Nu e nici un stejar întocmai cum trebue să fie, căci împrejurările, în care răsare și 'n care i se desfășură viața, îl pocesc : putem însă să ne gândim stejarul desăvârșit în toate amănuntele lui, și acest ideal de stejar ne încânta mai mult decât ori-și-care stejar văzut în aievea.

Sensibilisarea sau întruparea în ori-și-ce fel a unor asemenea idealuri e ceeace numim artă.

In artă și numai în arta se pot presenta lucrurile în desăvârșirea ființei lor, și cu cât întruparea dă mai mult ilusiunea realității, cu atât mai încântătoare e. Reproducerea realitații nu e însă artă, ci totdeauna o pocire a realității. Sunt deci și artiștii mari binefăcători ai omenirii, numai însă, dacă nu reproduc, ci desăvârșesc realitatea.

Dacă o senină mulțumire sufletească e să

www.dacoromanica.ro

plazmuiești în gândul tău lucrurile așa, cum ele trebue sa fie, și să-ți reproduci plăzmuirea ca 'n aievea, încă mai senină trebue să fie mulțumirea de a fi desăvârșit prin cultură rațională ființe vieţuitoare, chiar oameni, și a toate covârșitoare e mulțumirea de a te fi dus pe tine însu-ți spre desăvârșire.

In vederea acestei supreme mulțumiri omenești se face educațiunea, care e arta de a te face pe tine însu-ți cum trebue să fii, potrivit cu firea cea adevărata a omului.

Ori-și-ce act de stăpânire de sine, ori-și-ce faptă bună prin potrivirea ei cu firea cea adevărată a omului, ori-și ce lepădare de sine e asemenea mulțumire impersonala fiind-ca rezultă din satisfacerea unor trebuințe, care n'au nici o legătură cu personalitatea și sunt sîmțaminte superioare fiind-că nu ne în deamnă la nimic.

Trebuința de a ști se ivește numai în clipa când îți dai seamă, că nu știi, și ai și putința de a te dumiri asupra adevărului, iară mulțumirea ei o ai nu numai după ce te-ai dumirit, ci și în timpul, în care îți dai silința de a te dumiri, ear după ce ai simțit-o odată, ea rămâne viața toata în sufletul tău.

Așa e ori-și-care mulțumire impersonală.

O vedere frumoasă, o operă de artă, o faptă bine săvârșită e o simfonie, care te încântă nu numai în clipa, când ți se presentă, ci toată viața, și cel ce-și caută mulțumiri impersonale adună comoară nestimată. Zilele copilăriei și ale tinereţelor sunt pline de farmec fiind-că'n trecerea lor avem multe mulțumiri impersonale, și afară din cale senin e apusul vieții petrecute în silințe impersonale.

www.dacoromanica.ro

Trebuințele personale și cele individuale, nevoile vieții, grijile și durerile și mai ales slăbiciunile de tot felul nu ne lasă însă răgaz să ne pierdem în mulțumiri impersonale. De aceea se tânguie creștinul „Din tinerețele mele multe patimi se lupta cu mine," — ear înțeleptul zice întristat „Primum vivere, deinde philosophare."

Avem să ne chivernisim viața așa, ca să ne rămâie într'însa cât de multe clipe de repaos pentru mulțumiri impersonale.

Goana după asemenea mulțumiri este însă și ea o patimă, care întunecă viața.

In silințele sale de a se dumiri, omul adeseori se înșală ori se amăgește pe sine-însuși și, căzând din rătăcire în rătăcire, își petrece viața în sbuciumări sufletești.

Tot astfel alergând după forma desăvârșită, ochii i se opresc adese-ori asupra celor pocite, care sunt mai interesante, mai uimitoare prin lipsa de potrivire a părților ce le alcătuesc și în loc de a-l încânta îl frământă și-l istovesc.

O măsură dreaptă avem deci să păstrăm și în ceea ce privește satisfacerea trebuințelor impersonale, iar aceasta nu poate să fie decât iubirea de adevăr.

Ceea ce avem să căutăm totdeauna și în toate este firea cea adevărată, căci numai aceasta poate să ne încânte prin desăvârșirea ei armonică și să ne dea repaosul sufletesc, în care se stinge *„toată grija cea lumească"* și se leapădă.

Ceea ce intră și trece prin ființă în adevăr așa, cum trebue să fie, este bine atât în lumea fizică, cât și în cea morală, potrivit cu scopul și cu cauzele.

www.dacoromanica.ro

Ceea ce bine s'a înfiinţat e şi'n aevea, şi în gândul omenesc frumos, desăvârşit în toate amănuntele, o mângâiere pentru suflet.

Numai ceea ce este bine şi frumos e deci adevărat, în deplină potrivire cu firea sa.

Spre căutarea adevărului astfel înţeles are să ne îndrumeze educaţiunea intelectuală şi în îndrumarea aceasta consistă rostul ei moral. Lipsită de îndrumarea aceasta, ori-şice educaţiune intelectuală e amorală, o nenorocire atât pentru cel ce o primeşte ori şi-o face el însu-şi sie, cât şi pentru societate.

Ear îndrumarea aceasta nu poate porni de cât din religiositate.

Cel mai mare din toate adevărurile şi cel mai desăvârşit dintre toate gândurile e lumea aşa cum ea se desfăşură în aievea şi cum se oglindeşte în mintea omenească. Ori şi cât de pocite ni s'ar părea părţile ei, ori-şicare din ele e potrivit până în cele mai mici amănunte fie cu scopul, fie cu împrejurările, şi toate împreună alcătuesc cel mai desăvârşit întreg.

Dacă dar nesfârşita varietate, mulţimea nemăsurată şi mărimea neînchipuită ne pun în fioroasă uimire, armonia universală ne încântă şi ne umple de sfiioasă admiraţiune.

Ori-şi-care ar fi nevoile vieţii, grijile şi durerile ei, e destul să fii om adevărat pentruca, deschizând ochii şi uitându-te împrejurul tău, să te simţi mângâiat şi cu prisos răsplătit pentru durerea de a fi.

Animalul va fi stând şi el uimit, căci simţurile lui sunt adese-ori chiar mai desvoltate decât ale omului, dar el nu se încântă şi nu e cuprins de admiraţiune pentru-că nu înţelege, nu ştie, nu e 'n stare să le adune toate

www.dacoromanica.ro

într'un singur gând și să-și plăzmuiască 'n închipuirea lui nemăsurat de bogata și nesfârșit de larga icoană a toate.

Fiindcă tot într'un animal se dă și omul pe față, n'avem să ne mirăm, că sunt și oameni, care nu se încântă și nu admiră și astfel n'ajung nici odată să se înalțe, ieșind din animal, la gândul, că nu se poate ca lumea aceasta să fie atât de desăvârșită în rosturile ei fără ca să fie în ea și afară de ea cine-va, care a plăsmuit-o hotărându-i până în cele mai mici amănunte scopurile.

Mintea omenească numai așa poate să înțeleagă lumea și rostul omului în mijlocul ei. și numai cel ce așa o înțelege poate să guste în deplin mulțumirea de-a-i fi fost dat să treacă prin ea. Pentru el toate sunt curate și sfinte,; el toate cu sfială religioasă le scrutează și admiră, iar când ajunge la mărginile putințelor sale, se pleacă umilit, cade în genunchi, se 'nchină și e mângâiat.

www.dacoromanica.ro

AL. ODOBESCU

OPERE COMPLETE

Vol. I. LITERATURĂ. Proză şi versuri. Cu o prefaţă de *Il. Chendi* şi *E. Carcalechi*. Afară de puţinele versuri scrise de Odobescu, acest volum conţine splendidele lui nuvele istorice apoi descrierea cea plină de umor, *Pseudo-kineghetikos*, basme, legende, conferinţe. Din toate se observă marele talent literar al autorului spiritul lui, care fascinează acea eleganţă în stil, care a făcut reputaţia lui Odobescu.

Vol. II. ARTICOLE CRITICE. Ca om de ştiinţă Odobescu a îmbraţişat aproape toate terenurile: literatură, estetică, istorie, în special arheologie, filologie, pedagogie şi altele. Volumul al doilea al scrierilor sale cuprinde mai ales studii despre literatura română şi cea clasică latină şi greacă; observaţiuni asupra limbei; consideraţii asupra stărilor culturale. Colecţia noastră este considerabil mărită prin articole inedite.

Vol. III. ARHEOLOGIE. Profesor de arheologie, Odobescu şi-a închinat cea mai mare parte a timpului său acestei ştiinţe. El a ştiut să intereseze opinia publică română pentru acest studiu, nu numai prin frumoasele rezultate la cari a ajuns în urma cercetărilor sale asidue pe pământul ţării noastre, dar şi prin forma în care ştia să-şi îmbrace expunerile sale.

Preţul fiecărui volum lei 1.50
Ediţia de lux lei 3.

www.dacoromanica.ro

30. **D-r Andrei Iliescu-Lespezi.** — Căsătoria faţă de ştiinţă.
31. **O. Pursch.** — Maeştrii muzicanţi.
32. **Fridtjof Nansen.** — Spre Pol.
33. **Artur Gorovei.** — Datinele noastre la naştere.
34. **Guy de Maupassant.** — Cei dintâi fulgi.
35. **Z. Bârsan.** — Nuvele.
36. **Scarlat Georgescu.**—Cartea Poporului sau Drepturi şi Datorii.
37. **I.-A. Candrea.** — Din Bătrâni.
38. **A. Dumas-Tatăl.** — Strigoiu Carpaţilor.
39. **I. Adam.** — Voia mării.
40. **Victor Anestin** — Stelele.
41. **G. Verga.** — Fire de Tigroaică.
42. **I. Ciocârlan.** — Vis de Primăvară.
43. **Jules Claretie.** — Mansarda.
44. **Emile Zola** -- Două Nuvele.
45. **Ioan Slavici.** — Educaţia Raţională.
46. **Ioan Slavici.** — Educaţia Fizică.
47. **L. Tolstoi.** — Amintiri dela Sevastopol, Vol. I.
48. **Leon Tolstoi.**—Amintiri dela Sevastopol, Vol. II.
49. **Sextil Puşcariu.** — Cinci ani de mişcare literară.
50. **Dr. I. Duscian.** — Tuberculoza.
51. **André Theuriet.** — Mănunchiul de rugioare.
52. **Miriam Harry.** — Nuvele arabe.
53. **C. Flammarion.** — Erupţia vulcanului Krakatoa.
54. **Adelbert de Chamisso.** — Minunata poveste a lui Petre Schemil.
55. **Nicolae Gogol.** — Poveste.
56. **Douglas Jerrold.**—Mustrările Doamnei Caudel.
57. **I. Slavici.** Educaţiunea Morală.
58. **Ernest Renan.** — Pagini alese.
59. **J. M. Guyau.** — Pentru Părinţi şi copii.

www.dacoromanica.ro

Biblioteca Minervei

a 30 bani volumul

Cuprinzând atât opere datorite scriitorilor noştri celor mai de merit, precum şi traduceri, după capodoperile străinătăţii.

■ ■ ■

Lipsa unei asemenea biblioteci, conştiincios întocmită, şi româneşte redactată, se simţea prea mult, ca publicul cititor să mai poată aşteptà.

Dacă «Bibliotecile» de până acum, întemeiate numai în vederea câştigului bănesc, şi-au creat cititorii lor, cu atât mai mult avem încrederea că BIBLIOTECA MINERVEI, ale cărei scopuri sânt din cele mai curate, îşi va creà pe ai săi.

Spre acest scop, BIBLIOTECA MINERVEI necruţând nici un sacrificiu:

VA APAREA LA DATE FIXE ŞI NESCHIMBATE, VA PUBLICA ADEVARATE LUCRARI DE MERIT, şi nu va nesocotì nici una din cererile cititorilor săi.

Librăria editoare «MINERVA»
B-dul Academiei 3, Bucureşti.

www.dacoromanica.ro

www.dacoromanica.ro